

Чиказьке Товариство Української Мови (ТУМ-Чикаго)
Український Культурологічний Центр (Донецьк)
Донецьке обласне Товариство української мови
Донецьке відділення Наукового товариства ім.Шевченка

МОСТИ В УКРАЇНУ

НАРИСИ З ІСТОРІЇ
ТОВАРИСТВА
УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ
ЧИКАГО

Східний видавничий дім
Донецьк-2005

ББК 66.69

Мости в Україну / Укладач В.С.Білецький. – Донецьк: Східний видавничий дім. – 2005. – ... с.

ISBN

Книга висвітлює сторінки з історії та діяльності Товариства української мови Чикаго. На основі оригінального фактажного матеріалу, який містить архів ТУМ-Чикаго, українську та американську пресу за 1990-2004 рр., листи до ТУМ-Чикаго з України та проводу ТУМ-Чикаго до громадських організацій в Україні, буклети тощо простежено діяльність Чиказького Товариства української мови за 15 років. Показано його непересічний внесок у справу новітнього Українського Відродження, підтримку процесу становлення і розвитку громадянського суспільства в Україні.

ПЕРЕКЛАД АНГЛІЙСЬКОЮ: Книга висвітлює сторінки з історії та діяльності Товариства української мови Чикаго. На основі оригінального фактажного матеріалу, який включає архів ТУМ-Чикаго, українську та американську пресу за 1990-2004 рр., листи до ТУМ-Чикаго з України та проводу ТУМ-Чикаго до громадських організацій в Україні, буклети тощо простежено діяльність Чиказького Товариства української мови за 15 років. Показано його непересічний внесок у справу новітнього Українського Відродження, підтримку процесу становлення і розвитку українського громадянського суспільства.

ISBN

© Товариство української мови Чикаго
© Укладач В.С.Білецький
© Макет, “Східний видавничий дім”

ВСТУП

Феномен української діаспори як частини світового українства є унікальним явищем нашої культури, нашої історії. Відомо, що ще наша давня держава Україна-Русь мала активні політичні, економічні та ін. контакти з ближніми і дальніми сусідами. Так, Великий Князь Ярослав Мудрий закріпив високе міжнародне становище країни родинними зв'язками – його дочка Єлизавета вийшла заміж за короля Норвегії Геральда Суворого, друга дочка – Анна – за короля Франції Генріха II, третя дочка – Анастасія – за короля Угорщини Андраша I.

У XVII ст. внаслідок жорстких релігійних вимог влади Польщі багато не-католиків в т.ч. й українці, переїхали до Голландії, Німеччини, Англії, Франції. В армії Джорджа Вашингтона також були українці – Іван Мох, Петро Полин, Іван Оттаман та ін. У армії керівника руху за незалежність іспанських колоній у Південній Америці Симона Болівара (початок XIX ст.) поручиком служив Михайло Скибицький, людина дуже освічена й талановита – за мужність і героїзм він був нагороджений орденом “Бюсто де Лібертадор” і входив до складу групи по розробці проекту каналу між Тихим та Атлантичним океанами. Після невдалої для нас Полтавської битви частина українських козаків осіла за Дунаєм. Це тільки деякі яскраві приклади відкритості українців для світу, їх активних контактів з різними країнами і народами у минулому.

Масові переселення українців за кордон починаються у другій половині – наприкінці XIX ст. Прийнято виділяти 4 хвили української еміграції.

Перша хвиля починається з останньої чверті XIX ст. і триває до початку Першої світової війни. Масова трудова еміграція до США розпочалася у 1877 році, до Бразилії – у 1880-і роки, у Канаду – з 1891 року, до Російського Сибіру – після революції 1905-1907 рр. Виїздили й до Бразилії, Арге-

нтини, Австралії, Нової Зеландії, на Гавайські острови. Цю еміграцію спричинили аграрна перенаселеність деяких українських територій, лещата економічних та соціальних і політичних утисків, національний гніт з боку австро-угорської і російської монархії.

Друга хвиля еміграції українців охоплювала період між 1 і 2 світовими війнами у ХХ ст. і була викликана поєднанням соціально-економічних та політичних причин. Емігрували в основному ті українці, які зі зброєю в руках боролися проти радянської влади, підтримували Центральну Раду, Директорію, Гетьманат. Це були великі і середні землевласники, торговці, службовці, священослужителі, інтелігенція, солдати і козаки українських військових з'єднань. Вони виїздили до Польщі, Чехословаччини, Австрії, Румунії, Болгарії, Німеччини, Франції, США і Канади.

Третя хвиля еміграції викликана головно політичними мотивами і розпочалася наприкінці Другої світової війни. Більшою мірою це репатріанти з англійської, американської, французької окупаційних зон. Найчисленнішими серед них були колишні військовополонені, яких сталінсько-беріївський режим вважав зрадниками. Істотну частину переміщених осіб становили люди, силоміць забрані на роботи до Німеччини. Були тут також, звичайно, і ті, хто відверто сповідував антирадянські погляди. Більшість емігрантів цієї хвилі осіла в США, Великобританії, Австралії, Бразилії, Аргентині, Франції.

Четверта хвиля – так звана “заробітчанська” – розпочалася у 1990-х роках. Її головні причини – економічна скрута перехідного періоду в Україні. Деякі дослідники наголошують на умисному створенні безробіття, головно – у Західній Україні. В результаті цього на тимчасову роботу в країни Європи, Америки і у Росію виїхало близько 7-8 млн. чоловік. Частина з них, напевно, вже не повернеться в Україну.

Ось така коротка історія формування нашого закордонного українства. За оцінкою директора Інституту досліджень діаспори (Київ) Ігоря Винниченка на 2001 р. за межами України проживало 10-13 млн. українців.

Внаслідок того, що за межі власної країни вимушена була виїздити під тиском економічних, політичних і воєнних обставин активна частина нації, а також внаслідок відсутності повноцінної Української держави на етнічних землях українців, у нових країнах поселення за кордоном українство продовжувало і розвивало національні державні (УНР), політичні (практично весь спектр політичних партій у діаспорі), громадські, культурні, наукові, духовні інституції. Для української діаспори однією з найвищих соціокультурних цінностей стала мета відновлення повноцінної Української держави.

Українська діаспора Америки надзвичайно сильно організована. З 1893 р. у США виходить одна з “найстарших” газет – “Свобода” (нині – тижневик). Сьогодні у США працюють численні українські ЗМІ, видавництва, музеї, архіви, церкви, школи українознавства.

У 1915 р. створена Федерація українців Америки, яка вже у 1916 р. була прийнята в Конгресі і президентом США. Тут діє ряд відомих організацій українців зарубіжжя, зокрема “Український народний союз”, “Українських Конгресовий Комітет Америки”, “Злучений Українсько-Американський Допомоговий Комітет”, “Наукове Товариство ім. Шевченка в Америці”, “Українська Вільна Академія Наук”, є молодіжні, ветеранські, фахові (напр., лікарів, інженерів, істориків) організації.

У 1964 р. у столиці США м. Вашингтон відкрито пам’ятник Т.Шевченку. Відкрив монумент президент Д.Ейзенхауер. Ряд університетів в США мають кафедри української мови, українознавства: Пенсільванський, Колумбійський, Каліфорнійський, Іллінойський (Урбана-Шампейн) та 20 коледжів країни. Авторитет деяких науков-

ців-українців у США дуже високий, напр., Ю.Шевельова, О.Пріцака, Т.Сунчака, Р.Шпорлюка, І.Коропецького, Я.Білінського, Б.Винара, Б.Футея та ін. Фізик Ю.Кістяківський з Києва став одним з батьків американської ядерної бомби, був радником Д.Ейзенхауера. Авіаконструктор І.Сікорський найбільші свої досягнення у вертольотобудуванні зробив саме в США. Харків'янин С.Кузнець – відомий економіст, лауреат Нобелівської премії. Одесит Г.Гамов – родоначальник американської астрофізики та космології. Ф.Добжанський з Поділля – основоположник американської генетики. Українці досягли значних результатів в галузі вивчення космосу – серед них є і астронавти, і дослідники, вчені. Директор американського інституту аеронавтики та астронавтики – М.Яримович, президент корпорації супутників зв'язку – Й.Чарик.

Процеси українського національно-культурного відродження, які активно почалися у 1988-89 рр. в Україні, стали для зарубіжного українства довгоочікуваним моментом реалізації найвищих мрій. У цей час по всьому світу в країнах перебування українців активізуються вже давно існуючі і виникають нові громадські організації, які ставлять за мету підтримку і розвиток демократичних процесів на старій Батьківщині-Україні.

Книга, яку ми пропонуємо читачу, присвячена одній з таких українських організацій у США – Чиказькому Товариству української мови (ТУМ-Чикаго), 15 років діяльності якого ми відзначаємо у 2005 році.

УКРАЇНСТВО ЧИКАГО

Ще у часи війни за незалежність у Північній Америці (1775-1783 рр.) в районі Великих Озер були поодинокі українці. Наприклад у ці часи генералом Іллінойської національної гвардії був Іван Турчин, українсько-козацького походження. Але групами почали прибувати в цей край українські поселенці під кінець 1880-х років. Вони були із Закарпаття та Галичини. У 1893 р. до Чикаго прибуває молодий український діяч Володимир Сіменович, який розпочав тут свою лікарську практику і протягом сорока років очолював українську громаду міста. У 1893 р., за записами В.Сіменовича, на вул. Расін і Мадісон вже існувала православна церква, яку відвідували робітники-русини (українці). У 1903 р. нова церква, план якої виконав відомий архітектор Л.Г.Салліван, постала на Левіт і Гадсон. Інша група русинів із Закарпаття поселилася в південній частині Чикаго. У 1905 р. на розі 50-ї вулиці і Сілі була збудована греко-католицька церква.

Перша українська громада була зорганізована при парафії св. Отця Миколая у 1905 р. і мала на меті “піднятися через школу, читальню, політичні клуби чи в інший спосіб”. У 1906 р. о. Микола Струтинський, д-р Володимир Сіменович та його колега адвокат Стефан Янович засновують у Чикаго Братство св. Миколая, яке стало першим у Чикаго відділом Українського Народного Союзу (УНСоюзу, який первинно виник у Шамокін, Пенсильванія у 1894 р.). Ця організація у місті швидко росте, одночасно у 1908 р. засновується Сестрицтво Пресвятої Богородиці і Братство св. Стефана. У 1918 р. у Чикаго було вже 9 відділів УНСоюзу. У 1912 р. при УНСоюзі заснована Рада Освіти – “Просвіта”, яку очолив д-р В.Сіменович, секретарем була п. Емілія Струтинська, дружина о. М.Струтинського. Саме п. Емілія у 1917 р. зорганізувала краєвий з’їзд жінок, що привело до заснування “З’єднання Українських Жінок в Америці”.

Парафія св. Отця Миколая довгий час виконувала роль одного з основних центрів українського культурного життя

у місті. Саме тут у 1918 р. почав виходити кварталник “Рання зоря” (було підготовлено декілька випусків).

У 1915 р. Юрій Маслій, Йосиф Коцовський і Лука Різа засновують з громадою Українську Народну Церкву з парафією св. Трійці, яку відомий дослідник Мирон Куропась вважає “першою чисто українською православною церквою в Америці”.

У 1917 р. д-р Володимир Сіменович і його колега лікар д-р Стефан Гриневецький заснують перший у Чикаго український журнал “Україна”, який мав на меті об’єднати українську громаду міста.

Події в Україні у 1918 р., проголошення незалежної держави, активізувало культурне і політичне життя українців. 30 травня 1918 р. відбулося велике українське віче у парку Пулаского. У марші містом і вічі брало участь близько 10 000 українців.

Політичний портрет української громади Чикаго того часу по суті повторює у мініатюрі політичну палітру тодішньої України – тут діяли державники, українські комуністи, гетьманці, пізніше – націоналісти та ін., які утворили партії, спортові товариства, просвітницькі, жіночі, культурні й інші громадські структури. У 1935 р. українська громада Іллінойсу мала понад 110 різних організацій, товариств на близько 41000 мешканців штату українського походження.

Дуже яскравою сторінкою життя українців Чикаго (та й, зрештою, українців будь-де) є їх культурна діяльність. М.Куропась, описуючи період життя українців у цьому краї від 1890 до 1948 р. уже у 1909 р., нараховує два хори, у 1920-х роках діє драматичний гурток, у 1930-х роках – цілий ряд хорів, танцювальних ансамблів, драматичних гуртків, оркестрів, музичних груп. У цей час створено “Український Хор”, про який музичний критик Юджін Стінсон писав у “Чикаго Дейлі Ньюс” таке: “Це один з найкращих хорів, які можна в Америці почути”. У 1932 р. стараннями Василя Авраменка у Чикаго було зорганізовано “Український

фестиваль”, водночас театральні самодіяльні трупи ставили українські класичні вистави – “Катерину”, “Запорожця за Дунаєм”, “Сорочинський ярмарок”, “Марусю Богуславку” тощо.

Культура, привезена з далекої України, шанувалася і цікавила не тільки наших земляків, але й ширше коло громадян. Так у 1933 р. під час виставки “Століття Поступу”, присвяченій 100-ньому ювілею Чикаго, український павільйон відвідало 1800000 людей.

Але життя і діяльність українських діячів у США, зокрема в Іллінойсі, не було безхмарним. Уже у 1930-х роках гостро дала про себе знати асиміляція. Роки Другої світової війни позначилися політичною кон'юктурою, яка вилилася у звинувачення ряду українських організацій (організації Державного Відродження України, “Гетьманської Січі” та ін.) у т.зв. “саботажі” проти США, очорнювання їх, яке так ніколи і не було доведене, загравання з СРСР і виправдовування сталінської національної політики. Це негативно вплинуло на українство.

І все ж досягнення української громади у період до 1948 р., як то, наприклад, робить Мирон Куропась, треба оцінити дуже високо.

Піонери Чикаго з України “збудували одну з найкращих церков у Америці. Вони вислали тисячі доларів (рівнозначні з мільйонами на сьогоднішні стандарти) до Європи (на закуп харчів, ліків тощо українцям з СРСР – прим. ред.). Вони організували український національний павільйон на Світовій Виставці (1933 р.), збудували цілоденну школу. Вони створили один з найкращих українських хорів в Америці. Вони були політично активними”¹ І все це – за гострої економічної кризи в Америці.

Непересічною, але досить ще неналежно оціненою є участь українців з діаспори у Другій світовій війні. Амери-

¹ Українці в Чикаго й Ілліной в тисячоліття хрещення України. – Чикаго, 1989.

канські українці зі штату Іллінойс воювали у Американській армії на всіх фронтах у Європі, Північній Африці, на Далекому Сході, у Тихому океані, наближаючи перемогу над фашизмом.

По війні до Америки прибуло до сотні тисяч політичних емігрантів-українців з таборів **ДР**. У 1965 р. у штаті Іллінойс українська громада вже нараховувала близько 70, а у 1988 – 75 тисяч осіб. У цей період трансформувалися старі і постали нові потужні українські організації – серед них Український Конгресовий Комітет Америки (УККА) та Злучений Українсько-Американський Допомоговий Комітет (ЗУАДК). Основну духовно-організуючу роль в українській громаді відігравали українські Церкви. Новоприбулі по війні емігранти активізували громадське і політичне життя – в Чикаго утворилося дві українські громадсько-політичні центральні: Ліга Американців Українського Походження та Об'єднання Українських Американських Організацій в Іллінойсі.

Поряд зі старими в основному аполітичними культурницькими і чисто політичними організаціями-партіями (які іноді конкурували між собою, іноді діяли узгоджено) повенна еміграція ініціювала створення суспільно-харитативної “Самопомочі”, товариського клубу “Бесіда”, ряду професійних організацій – лікарів, вчителів, правників, інженерів, молодіжні спортові товариства тощо.

Розвинулося шкільництво українського Чикаго, зокрема, українознавчі суботні школи, що до сьогодні перебувають під егідою “Шкільної Ради”, УККА, Консисторії УП-Церкви та інш. організацій. Створено ряд нових хорів – Український Чоловічий Хор “Сірма”, хор “Славута”, “Прометей”, “Ватра”, “Верховина”, “Байда” та інші. Тут, у Чикаго, у другій половині ХХ ст. жили і творили такі видатні майстри мистецтва як диригент і організатор капели бандуристів Григорій Китастих, диригент Симфонічного оркестру Чикаго Олександр Малько, композитори Василь Шуть та

Мирослав Федорів, солісти-співаки Ія та Люба Мацюк, Іван Рудавський, піаніст Ігор Білогруд, що витворив власну музичну школу, та багато інших. Діяли естрадні оркестри, тріо співаків, квартети тощо.

У 1953 постало і надалі розвинулося “Українське Театрально-Музичне товариство “Нова Сцена”, у 1971-81 рр. діяла молодіжна Театральна Студія. При церквах, школах, організаціях молоді і окремо діяли танцювальні ансамблі.

Активним було й мистецьке, літературне, наукове життя української громади Чикаго. Тут у 1971 р. засновано унікальний Український Інститут Модерного Мистецтва, ряд відомих українських науковців працює в університетах штату Іллінойс, тут діє осередок НТШ-Америка, працює Редакційна колегія унікального видання “Енциклопедія діаспори” (д-р Василь Маркус), у Іллінойському університеті Урбана-Шампейн вже десятиріччя діє Українська науково-дослідна програма (Дмитро Штогрин, Богдан Рубчак).

До початку 1990-х років українці Чикаго потужно розбудували цілий ряд напрямків духовно-патріотичного, мистецького, літературного, пресового, наукового, бізнесового життя. Про це красномовно говорить один перелік українських інституцій кінця ХХ ст.: *українські католицькі церкви в Іллінойс*: св. Отця Миколая, Різдва Пречистої Діви Марії, св. Архистратига Михаїла, св. Михаїла (у Мільвоку), св. Йосифа, Непорочного Зачаття (Палатайн), собор св. Володимира і Ольги; *українські автокефальні православні церкви*: собор св. князя Володимира, церква Покрова св. Марії Богородиці (Мільвок), св. Апостолів Петра і Павла (Пальос Парк), св. Софії, св. Андрія Первозванного та ін.; *євангельсько-баптистські церкви*: Українська Баптистська Церква (Чикаго), Церква Євангельських Християн та інші.

Українці Чикаго створили ряд прицерковно-парафіяльних організацій: Апостолят слуги Божого Митрополита Андрія Шептицького, Братство св. Андрія Первозванного, Братство Святого Архистратига Михаїла, Всеукра-

їнське Євангельсько-Баптистське Братство, Католицька Акція українських жінок, Марійська Дружина та Сестрицтво “Благовіщення” при кафедрі св. Отця Миколая, Сестрицтво св. Княгині Ольги при українському православному кафедральному соборі св. кн. Володимира, Сестрицтво Покрова Пресвятої Богородиці при Українській католицькій парафії св. Володимира і Ольги, Сестрицтво св. Софії при українській православної парафії св. Андрія, Українське Православне Братство св. кн. Володимира та інші.

Наприкінці ХХ ст. у Чикаго діяли такі українські громадсько-суспільні організації: Комітет Оборони Традицій Української Католицької Церкви, Комітет Українців Америки (відділ Чикаго), Товариство Українських Сеньйорів при парафії св. Володимира й Ольги, Українське Бюро Суспільної Опіки Метрополітального Чикаго, Українське Патріархальне Товариство, Українське Товариство Старших Громадян при кафедрі св. Отця Миколая, УККА (відділ Чикаго), Українсько-американський Клуб та інші.

У цей же час утворилися основні політичні організації українців Чикаго: “Американці за людські права в Україні”, “Організація Державного Відродження України” (“-й відділ ім. Ольжича в Чикаго), 8-й, 24-й, 31-й, 53-й відділи “Організації Оборони Чотирьох Свобід України”, Середовище УГВР – “Об’єднання Прихильників Визвольної Боротьби України” (ОПВБУ), Українська Станція Американських Прихильників Антибольшевицького Бльоку Народів ” (ПАБНА).

Культурно-освітні організації: Комісія Зв’язку Енциклопедії Українознавства, Товариство “Рідна Школа”, Українська Католицька Кафедральна Школа св. Отця Миколая, Українська Учительська Громада, Українське Академічне і Професійне Товариство ім. Міхновського (УАПТМ), Український Інститут Можерного Мистецтва, Український Національний Музей ім. Мирослава Міминовича, Школа украї-

нознавства при катедральному соборі св. кн. Володимира, Школа українознавства при парафії св. Йосифа.

Братсько-забезпеченеві організації: Союз українців католиків “Провидіння”, Українська Народна Поміч, Окружна Рада Українського Братського Союзу в м. Чикаго й околиці, Округа Українського Народного Союзу в Чикаго, 106-й відділ УНСоюзу ім. Отця Миколая, 139-й і 157-й відділи УНСоюзу, 379-й відділ УНСоюзу (Братство св. Юрія).

Мистецькі ансамблі: Парафіяльний хор при українській парафіяльній парафії св. Андрія в Блумінгдейл, Український ансамбль “Байда”, Хор “Боян” при українській православної церкві св. Тройці (катедральна парафія св. Володимира), Український дитячий хор “Молода думка”, Хор “Ірмос” при парафії св. Володимира і Ольги, Парафіяльний хор св. Йосифа, Хор “Прометей” при парафії св. Володимира і Ольги, Хор “Славута” при катедрі св. Отця Миколая, Український чоловічий хор “Сурма”, Хор Тисячоліття єпархії св. Отця Миколая, Катедральний хор ім. Лисенка, Катедральний хор “Славута”, Хор “Троянда” при церкві Різдва Божої Матері, Хор “Прометей” при парафії св. Володимира і Ольги, Хор парафії св. Йосифа, мистецькі одиниці осередку СУМ ім. М.Павлушкова, School of Ukrainian Ballet of Chicago, Український танцювальний ансамбль «Громовиця», Школа балету і народно-сценічного танцю.

Жіночі організації: Запомогове Товариство Українських Жінок, **ОЖ-ОЧСУ** відділ ім. Алли Горської, Об’єднання Жінок **ЩЧСУ** ім. Оксани Мешко, **ОЖ-ОЧСУ** ім. Олени Пчілки (Палатайн), Об’єднання Українських Жіночих Організацій м. Чикаго і околиці, Союз Українок Америки (СУА) – округа Чикаго, відділи СУА (6-й, 22-й, 29-й, 31-й, 36-й, 51-й, 74-й, 77-й, 84-й, 101-й, 102-й), Український Золотий Хрест в США.

Ветеранські організації: Станиця Братства Колишніх Вояків Першої Української Дивізії УНА, Об’єднання Ко-

лишніх Вояків УПА в ЗСА, Відділ Товариства Вояків УПА в Чикаго.

Молодіжні та спортивні організації: Об'єднання Демократичної Української Молоді в Чикаго (ОДУМ), "Пласт", Спілка Української Молоді, Українсько-Американське Спортове Товариство "Леви", Спортові команди СУМ "Крила".

Професійні організації: Об'єднання Українських Ветеринарних Лікарів (ОУВЛ), Світова Федерація – Українських Лікарських Товариств, Секція українських Фармацевтів (при Українському Лікарському Товаристві Північної Америки), Товариство Українських Інженерів Америки (відділ Чикаго), Товариство Українських купців, Промисловців і Професіоналістів, Українське Лікарське Товариство в Чикаго.

Економічні і фінансові організації та установи: 1-й Український Федеральний Щадний Банк "Певність" в Чикаго, Українська Федеральна Кооперативна Каса "Самопоміч", Українсько-Американське Товариство "Самодопомога" в Чикаго.

Наукові установи: Осередок НТШ в Чикаго, Українська науково-дослідна програма при Іллінойському університеті, Філія Українського Католицького університету в Чикаго.

Фундації: Літературний фонд Романа Завадовича, Український Літературний Фонд ім. Івана Франка, Фундація Українських Студій в Іллінойському університеті.

Ось вона яка, дорогий читачу, Чиказька Україна. Чи не здивований ти, друже-читачу? Чи знав ти про існування такої України, викоханої і вистражданої в серцях наших земляків, вибудованої за свої кривні гроші, важко зароблені чесною роботою. І не одним поколінням, а зусиллями багатьох – і "західних", і "східних" і "центральных" і "кубанських" та інших українців.

Корисно було б “приміряти” те все до нашої сучасної України, особливо до “української пустки” на Сході і Півдні і зробити висновки. По-перше, про наше минуле – як ретельно і як досконало все українське (школи, інститути, мистецтво, письменство, газети та часописи, театр, бібліотеки, громадські організації і т.д. і т.п.) тут – на Сході і Півдні (в суто українських краях!) *було винищено* у ХХ ст. По-друге, на прикладі української громади Чикаго ми бачимо, *як може* розквітнути національно-громадське, політичне, духовне, наукове, мистецьке, спортивне та ін. життя при наявності ініціативи, розумної і тривалої праці організаторів-патріотів. І, по-третє, – оптимістичний вислід – хоч нас чекає важка і довга робота в Україні, але побудувати громадянське суспільство **МОЖЛИВО**, як зробили те у по-своєму важких умовах українці Чикаго.

А тепер – про новий час – вже після проголошення Незалежної України. Він приніс нові зміни не тільки в українське суспільство в самій Україні, але й покликав до життя нові українські ініціативи, нові українські громадські організації в українській діаспорі. Одна з таких організацій, вже знане у США і Україні – Товариство Української Мови Чикаго (ТУМ-Чикаго). Про нього наша розповідь.

ТОВАРИСТВО УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЧИКАГО – ВЕЛІННЯ ЧАСУ

Виникнення в Україні у лютому 1989 року Товариства української мови ім. Тараса Шевченка, – першої масової громадсько-політичної організації, яка ставила на меті культурне і національне відродження і в основу цього процесу поклала українську мову, – було для українців Чикаго знаковим моментом.

“Коли долетіла до нас вістка, що в Україні створилося Товариство української мови ім. Шевченка, – згадує професор Віра Боднарук, голова ТУМ-Чикаго, – то в Чикаго зро-

дилася думка створити товариство з тою самою назвою і зав'язати контакт з Україною”.

І таке Товариство утворилося в Чикаго у березні 1990 року. Як це було?

Спершу Ініціативний Комітет у складі проф. Віри Лукаш-Боднарук, Галини Грушецької та Марії Боднарук 10 березня 1990 р. розіслали “Звернення”, яким запросили всіх бажаючих на перші (установчі) сходи Чиказької філії Товариства української мови ім. Шевченка у США. Збори відбулися в неділю 25 березня 1990 р. о 13.00. в Культурному Осередку при 2247 Чикаго Ев.

Головними напрямками роботи новоствореної Чиказької філії Товариства української мови ім. Шевченка було прийнято “уможливлення обмінів учнями і учителями з України та технічна поміч україномовним школам в Україні”.

Перша управа ТУМ-Чикаго була обрана у такому складі: голова – Віра Лукаш-Боднарук, заступник голови – Оксана Мурська, секретар – Дмитро Грушецький, скарбник – Олександра Кочман, організаційний референт – Галина Грушецька, члени управи – Марія Боднарук, Віра Трошук, Люба Калін.

Щойно після створення, 10 квітня 1990 р., ТУМ-Чикаго звертається до голови Товариства сприяння Рухові в Україні (Чиказька організація) д-ра Богдана Ткачука з листом-пропозицією “працювати з рамени Т-ва Сприяння Рухові в Україні (Чикаго), щоб не роздрібнити наших сил і ресурсів”. Разом з тим, ТУМ-Чикаго планує тісно співпрацювати з ТУМ-США, яке очолив др. Роман Воронка.

У той же 1990-й рік ТУМ-Чикаго започатковує листовий зв'язок з центральним офісом Товариства української мови ім. Шевченка в Києві та з офісами обласних організацій ТУМ. У травні 1990 р. до вчителів і викладачів Чикаго направляються 65 листів (у 1993 р. таких листів було вже 900) із запрошенням стати членом ТУМ-Чикаго та відозвою

взяти участь у проектах ТУМ-Чикаго стосовно обмінів студентів та учнів з Україною. Третина адресантів відгукується. Програма обмінів починає діяти. У 1992 р. організація вже нараховує 50 членів і 20 почесних членів.

Голова ТУМ-Чикаго п. Віра Боднарук у 1990 р. здійснює першу подорож в Україну щоб особисто познайомитися з обласними осередками Товариства. Влітку цього року в Києві відбулося її знайомство з проводом ТУМ на чолі з Дмитром Павличком. Поїздка була дуже насиченою подіями – це і участь в Днях Козацької Слави на Запоріжжі, відвідання крім Києва також Львова, Івано-Франківська, Рівного. Ця перша цільова подорож в Україну започаткувала цілу їх серію у наступні роки.

ТУМ-Чикаго розпочинає масштабну акцію пересилки української літератури зі США в Україну. За весь час для потреб бібліотек в Україні надіслано 820 пакунків з 108000 книг та журналів вартістю 800 тис. дол. США – вражаюча кількість. Крім того, ТУМ-Чикаго започаткувало програму міні-грантів на видавничу діяльність ТУМ та “Просвіт” в Україні (загалом понад 103 тис. дол. США), на стипендії для сільських дітей (6 тис. дол. США), на розбудову наукових бібліотек, на технічне обладнання, на творчу працю молодіжних драматичних гуртків.

Відтак ТУМ-Чикаго розгорнуло широку багатогранну роботу як у США, так і по зв’язках з Україною – це різноманітні імпрези, збирання фондів, праця в пресі США та України, співпраця з ТУМ та “Просвітами” в Україні.

Мислилося, що ТУМ-Чикаго виконає свою мету за якихось п’ять років. На жаль не так сталося...! Українську мову можна було чути і бачити в друкованому слові більше в перші роки незалежності, ніж сьогодні. І тому ТУМ-Чикаго існує ще й досі – та буде, очевидно, існувати поки в ньому буде потреба!

ІМПРЕЗИ ТУМ-ЧИКАГО

Імпреза сьогодні – це одна з оптимальних форм роботи, яка дає можливість представлення для громади актуальної події, презентації книги, журналу, творчого колективу тощо. По суті, це прояв культурного життя громади, своєрідна “візитна картка” зацікавлень організації, всіх учасників імпрез. Водночас – це один з “місточків” або “віконець” у нашу тисячолітню культуру, можливість зустрітися з відомими і видатними людьми, творчими особистостями, колективами з України і світу, дізнатися з перших вуст про стан справ і події у тих чи інших регіонах відродженої Української держави, тих чи інших галузях україніки, культури, політики.

Скільки найрізноманітніших імпрез було влаштовано ТУМ-Чикаго за 15 років! Сміливо можна говорити про великий пласт цільової роботи ТУМ-Чикаго як для української громади в Чикаго, так і для України, для її представлення у США. Перегорнімо архівні сторінки, пройдімося-згадаймо пам’ятні і хвилюючі зустрічі, які відбулися за опіки Чиказького Товариства української мови ім. Шевченка.

Концерт скрипаля К.Стеценка в Чикаго. Як повідомляла газета “Свобода” (26.07.1990), вже через декілька місяців після свого утворення ТУМ-Чикаго 3 липня 1990 р. влаштовує в Українському Інституті Модерного Мистецтва в Чикаго концерт прибулого з України талановитого скрипаля Кирила Стеценка. Твори, які виконав майстер, - соло для скрипки Й.С.Баха, для скрипки і фортепіано композитора **Березовського** (блискучого, але маловідомого в Україні і поза нею), дует для скрипки і фортепіано М.Лисенка, соло для скрипки за авторством діда скрипаля, теж Кирила Стеценка. Публіка зустрічає гостя з України стоячи і овацією. Голова ТУМ-Чикаго проф. Віра Боднарук представила талановитого гостя – він лауреат Всеукраїнського та Всесоюзного конкурсів скрипалів, композитор, ведучий телепрогра-

ми “Музичний відеомлин”, мистецький директор Українського Культурного Центру “Гетьман” та активний “шевченківець” – член Правління Київської організації ТУМ. Разом зі своїми сестрами Галиною і Олесею створив ансамблі “Тріо Стеценків” та “Диво”. Організаційні клопоти по влаштуванню цього творчого вечора взяла на себе референт ТУМ-Чикаго Галина Грушецька.

Конференція “Сучасна Україна і молодь у діаспорі” (“Свобода”, жовтень, 1990; ”Нова зоря”, 02.12.1990). Проблема передавання молоді цінностей батьків особливо гостро виявляється у діаспорі, де молоду людину формує (до речі, як і скрізь) головним чином її оточення, інформаційне і культурне середовище країни поселення. Тому тема конференції, яку зорганізувало ТУМ-Чикаго ще 13 жовтня 1990 р. разом з СКВУ у приміщенні ОДУМУ в Чикаго, надзвичайно актуальна. І дуже вдало “вписана” в “час України” – бо саме тоді національно-демократичний рух на берегах Дніпра переживав свій пік. Доповідачі: проф. Віра Боднарук, мгр. Христина Мурська, д-р Роман Дrajньовський, о. Мирон Куропась, студенти Борис Боднарук, Андріян Ожга, Дарка Ганкевич, Катруся Зарічна, аспірант Ірина Горайська та модератор конференції Надія Людмила Хойнацька з рани СКВОР зробили подію визначною для цілих кіл українства у США. У конференції також брали участь учасники Конгресу Україністів і Фестивалю “Золотий Гомін” в Україні (вересень 1990 р.) др. Мар’яна Рубчак, др. Богдан Рубчак, др. Василь Маркусь та інж. Юрій Коломиєць.

Благодійний вечір “Поклін мові” (“Свобода”, 13.12.1991). Задум був скерований головню на дітей, власне, це був вечір “дитячого світу”. Відбувся він 23 листопада в Культурному Осередку при парафії св. Володимира і Ольги. Відкривши вечір, голова ТУМ-Чикаго п. Віра Боднарук розповіла про місію і конкретну роботу новоствореного Товариства. Слухач Школи Українознавства Григорій Столярчук прочитав знакового вірша “Я так тебе люблю, я так тебе

люблю, моя співуча українська мова”, виступали Стефа Гаст та Христя Яцків, учні “Рідної Школи” та їх невтомна вчителька – Слава Проців. Організаційний референт ТУМ Галина Грушецька прочитала телеграми з України (Полтава, Кр.Ріг). Головна частина вечора – прозорки “Стежками відродження” з подорожжям в Україну. У кінці вечора організатори офіційно виголосили подяку жертводавцям – особам і установам, які пожертвували для роботи ТУМ-Чикаго понад 100 дол., – д-ру Романові і Анні Кобилецьким, Об’єднанню жіночих організацій, Вірі і Богдану Роговським, Олександрі Мудрій, Юрію Віктюку, Пилипу і Володимирі Демус, Надії Хойнацькій, Фондації ім. Багряного, Комітету 1000-ліття Християнства, книгарні “Ставропігія”.

Наукові і культурологічні лекції. ТУМ-Чикаго зорганізувало цілий цикл доповідей відомих науковців та діячів, який триває вже багато років. Перерахуємо хоча б найбільш помітні з них: березень 1990 р. – в американських коледжах та університетах виступ Дм. Гродзинського (НАН України) про наслідки аварії на Чорнобильській АЕС; 23 лютого 1991 р. в Українському Інституті Модерного Мистецтва доповідь д-ра Дм.Степовика (НАН України) “Шевченко на тлі мистецтва 19-го ст.” (“Нова зоря”, 14.04.1991); 14 березня 1993 р. в Українському Конгресовому Комітеті Америки (Ілліной) слово про поета “Шевченко – велетень духу і відродження України” проф. Віри Боднарук (“Свобода”, 10.04.1993); 23 квітня 1994 р. в Українському Інституті Модерного Мистецтва доповідь д-ра Романа Дrajнньовського “Український вільний університет – минуле і майбутнє”; 3 січня 1997 р.; осередок ім. Св. Андрія в Норд Порт-Флорида інформаційна доповідь д-ра Віри Боднарук та д-ра Богдана Боднарука “Діяльність та успіхи Товариства української мови ім. Т.Шевченка (“Просвіта” в Україні); 18 квітня 1997 р. в Українському Культурному Осередку доповідь проф. В’ячеслава Брюховецького “Національний університет Києво-Могилянська академія: успіхи та проблеми” (разом з

НТШ-А та Товариством “Рух допомоги незалежній Україні”); 25 липня 1997 р. в Українському Культурному Осередку доповідь PhD Олени Башун “Українське національно-культурне відродження на Донбасі” (разом з Товариством “Рух допомоги незалежній Україні” та редакцією Енциклопедії Української Діаспори); 22 квітня 1999 р. в Українському Культурному Осередку доповідь депутата ВР України Павла Мовчана “Україна у 21 столітті” (разом з УККА); 24 квітня 1999 р. в Українському Інституті Модерного Мистецтва доповідь Івана Лучечка (Нью-Йорк) “Слідами українців у Мурманську, Архангельську й на Соловках” (разом з 84-тим Відділом Союзу Українок Америки); 27 лютого 2000 р. в Українському Культурному Осередку доповідь голови видавництва “Смолоскип” Осипа Зінкевича “Україна на порозі третього тисячоліття – наука з президентських виборів, негативи і позитиви” (разом з Рухом Допомоги Україні, Фундацією ім. І.Багряного та ОДУМ – “Свобода”, 14.04.2000).

Авторський вечір Віки Івченко – 12-річної поетеси з Києва (“Свобода” від 17 і 30 квітня 1993). Ця неординарна подія відбулася в Українському Інституті Модерного Мистецтва 3 квітня 1993 р. А неординарна вона не тільки тому, що між Києвом і Чикаго – тисячі кілометрів, не тому, що маленька поетеса вже мала на той час три поетичних збірки, а ще й з іншої обставини: Віка – жертва Чорнобиля, “дитина Чорнобиля”, важко хвора мала українка, яких страшна катастрофа залишила тисячі і тисячі в Україні. На вечорі були зібрані кошти на лікування поетеси – \$3246. Відчувалося велике єднання душ і поривів. Хотілося на весь голос сказати: “А все ж – ми єдиний український народ!”

Інформаційно-мистецький вечір “Мова – скарб народу” (“Нова зоря”, 01.01.1995). 20 жовтня 1994 р. в Українському Культурному Осередку ТУМ-Чикаго провело вечір для української громади. Голова Товариства п. Віра Боднарук і д-р Мирослав Харкевич виголосили вступне слово. Потім члени ТУМ-Чикаго (В.Боднарук, Б.Боднарук,

В.Демус) розповіли про роботу ТУМ, контакти з Україною, про свої враження відвідин Українського Півдня, зокрема Криму. Музично-літературну композицію представила мисткиня зі Львова Віра Лесик. Було по-родинному тепло, духовно піднесено і багатьох пронизувала радість і гордість – за Україну, за своїх близьких, за те, що спромоглися створити в Чикаго Товариство і долучитися до великої місії – Допомоги Батьківщині.

Вечір поезії Юрія Тарнавського (“Свобода”, 06.01.2000, “Народна воля”, 06.01.2000). Юрій Тарнавський – відомий український поет-модерніст, співзасновник Нью-Йоркської групи, член Національної Спілки Письменників України та американської групи авангардистів “Fiction Collective”. На вечорі, влаштованому ТУМ-Чикаго і Українським Інститутом Модерного Мистецтва 13 листопада 1999 р., відбулася презентація нової збірки поезій Ю.Тарнавського, що вийшла у видавництві “Родовід” (Київ). Це етапна збірка, яка містить на 430 сторінках аж 10 менших збірок поезій, що були написані в період 1970-1999 рр.

Літературний вечір Івана Багряного (“Народна воля”, 01.05.2003). Вечір, влаштований ТУМ-Чикаго, відбувся 22 березня 2003 р. в Українському Культурному Осередку св. Андрія в Норт Порті. Слово про визначного письменника, політичного і громадського діяча Івана Багряного (1906-1963) виголосив інж. Олексій Коновал з Чикаго, який знав письменника особисто. Йому ж належить двотомна праця, де зібрана епістолярна спадщина І.Багряного (вийшла у “Смолоскипі”, Київ, 2002). І.Багрянний – широко знаний автор, йому належать романи “Сад Гетсиманський”, “Тигролови”, “Людина біжить над прірвою”, поетична збірка “Золотий бумеранг”, повісті “Огненне коло”, “Розгром”, драма “Морітурі” та ін. твори, які були видані і в перекладах на англійську, німецьку, данську, голландську, французьку, іспанську та італійську мови. Високу оцінку творчості

І.Багряного дали критики. Видатний літературознавець і мовознавець Ю.Шевельов ще в 1946 р. писав, що поезії Багряного можна поставити до рівня творів, що “створюють ілюзію вселюдського мистецтва”.

Літературний вечір Василя Махна – сучасного українського поета, літературознавця, есеїста – відбувся 22 жовтня 2003 р. заходами Українського Інституту Модерного Мистецтва та Товариства Української Мови в Чикаго. Про творчий шлях В.Махна розповів д-р Богдан Рубчак, визначний поет Нью-Йоркської групи і літературознавець. Василь Махно народився у Чорткові в 1965 р., жив у Тернополі, викладав літературу у Тернопільському університеті, а згодом – у Ягеллонському (Краків). З 2000 р. проживає у Нью-Йорку, працює у НТШ-Америка, видав п’ять збірок поезій. Його дисертація про Богдана Ігора Антонича вийшла книжкою. Також вийшла книжка перекладів із польської, чеської, німецької, сербської, румунської, американської поезій. В.Махно уклав антологію про своїх ровесників-поетів та письменників під назвою “Дев’ятдесятники”.

...Можна скласти окрему оповідь про імпрези ТУМ-Чикаго – концерти, конференції, благодійні, літературні, інформаційні, мистецькі вечори, вечори поезій, наукові і культурологічні лекції тощо. Кожна з них, як ви вже, напевно, зауважили – “місточок” в Україну, кожна – “віконце” до нашої тисячолітньої культури.

Велика шана і повага тим людям, які їх будують, відкривають. І то не тільки велика праця, велика самовіддача, то – питоме українське культурне життя.

ФОНДИ – “МАТЕРІАЛЬНА ОСНОВА НАШОЇ РОБОТИ”

Великий тлумачний словник української мови означає фонди як *“кошти або матеріальні цінності, що мають цільове призначення, використовуються з певною метою”*.

Цільове призначення наших фондів, – говорить голова Товариства української мови Чикаго проф. Віра Боднарук, – єдине – відродити в повній силі, у всіх сферах соціального, політичного, культурного і наукового життя України українську мову, підтримати її вживання в тих осередках українства, які сьогодні репрезентують українство у світі. Бо саме мова, як один з основних національних кодів, як цементуюча ланка культури, як душа народу стала в нашу епоху Нового Відродження ареною справжньої боротьби за збереження нашої ідентичності у сьогоднішньому світі, що інтенсивно глобалізується, за збереження і розвиток нашої культури, за майбутнє народу як такого.

“Збирання коштів” або “фандрейзинг”, – це економічний термін, поняття, яке сьогодні вивчається в університетах, – закономірно має не тільки утилітарну фінансову, але й психологічну, моральнісну, загальнокультурну складову.

Що робить ТУМ-Чикаго для збирання фондів організації? В основному це влаштування на оселі “Round Lake” так званих “Веселих днів”, участь у фестивалі “Українські дні” в Чикаго, а також звертання в різні організації з листами-пропозиціями взяти участь у конкретних проектах чи акціях Товариства, привернення уваги до тих чи інших фактів функціонування і проектів щодо розвитку української мови в Україні.

“Веселі дні” – це вже давня традиційна імпреза ТУМ-Чикаго. На оселі п. Віри Боднарук та п. Богдана Боднарука у Равнд Лейку готуються до того старанно. Гостинні господарі і їх друзі прямо надворі у оригінальній печі печуть гамбургери та ковбаски, інші смакощі. Сюди на запрошення з’їжджаються члени та симпатички ТУМ-Чикаго. Під час товариської зустрічі спілкуються, обмінюються поглядами на ту чи іншу актуальну подію, говорять, як і всі ми часто, про щоденні клопоти. Але головна мета цих зустрічей – поєднання зусиль і фондів для продовження і розвитку діяльності ТУМ-Чикаго. Часто на ці зустрічі запрошують представ-

ників українського консульства в Чикаго, приїжджають сюди і гості з України – науковці, політики, освітяни, які у теплому “сімейному” колі Равнд Лейку розповідають про українські реалії. Тут не тільки збираються фонди на подальшу діяльність – тут обговорюють ідеї, будують плани. Та і просто – відпочивають в колі друзів та однодумців, бо на те вони і є – “Веселі дні”.

Фестиваль “Українські дні” проводиться в Чикаго у вересні у одному з парків. ТУМ-Чикаго на фестивалі обладнує свій виставковий стенд, розповсюджує буклети, літературу, збирає фонди для організації. До того залучаються не тільки американці українського походження. Ось, скажімо, на світліні сенатор Пауль Сімон з дружиною мило подує в оточенні членів ТУМ-Чикаго і задоволений презентом – “футболкою” з емблемою Товариства української мови.

Солідарна взаємодопомога. Місію ТУМ-Чикаго по збору фондів підтримують і інші українські організації Чикаго. Скажімо Об’єднанням Українських Ветеринарних Лікарів Америки і Канади (відділ Чикаго), Товариством Українських Інженерів (відділ Чикаго), Українським Лікарським Товариством Північної Америки (відділ Ілліной) було влаштовано “Бенкет і бал з Презентацією Деб’ютанток” в Grand Ballroom, Chicago Hilton and Towers Hotel”, увесь прибуток від якого було призначено для програм Товариства української мови ім. Т.Шевченка.

Добра співпраця склалася в ТУМ-Чикаго і з Об’єднанням Українських Жіночих Організацій Міста Чикаго й Околиць (голова – п. Оріся Гарасовська), Товариством РУХ-Чикаго (голова п. Богдан Ткачук), Українським Інститутом Модерного Мистецтва (який очолює поет Олег Коверко), осередками Світової Координаційної Виховно-Освітньої Ради (СКВОР) та інш.

Відзнака меценатів. 23 березня 2004 року Товариство Української Мови (Чикаго) організувало на Флориді товариську зустріч, де відзначило спеціальними Грамотами Ме-

цената всіх жертводавців, що офірували для потреб Товариства \$ 1000 і більше. У 2004 році Грамотою були нагороджені п. Галя Сосенко, яка є членом ТУМ-Чикаго від 1994 р., панство Ірина та Мирон Радзикевичі. Грамоти вручали відзначені у 2003 році меценати ТУМ п. Ліда Білоус та п. Слава Малюк.

АКЦІЯ “УКРАЇНСЬКІ КНИГИ – УКРАЇНІ”

Збір у США і пересилка для бібліотек в Україні української книжки – одна з найбільш масштабних і довготривалих акцій ТУМ-Чикаго. Її актуальність пов’язана з рядом факторів.

По-перше, це – гостра потреба в українській книжці в самій Україні. Як це не прикро, але за роки незалежності ця проблема не тільки не зникла, але й почасти загострилася. Загальний тираж книг, що друкуються в Україні з майже 190 000 тис. примірників у 1988-1989 рр. сьогодні знизився до майже 40 000 тис., тобто в 4,75 рази – це близько 0,8 примірника на людину. За назвами українських книг стали видавати більше: якщо у 1986 р. пропорція виданих книг за назвами була 1826:6093 за назвами, то у 2003 р. вже 8730:3609 на користь української книги. Але це головню навчальна література – підручники і посібники. Майже зникла українська технічна і художня книга, становлення її відбувається дуже важко і болісно – практично за рахунок малотиражних ініціативних різнографних видань; майже немає художньої книги.

Ось як оцінює таке становище відома сучасна українська поетеса Оксана Забужко: *“Якщо в країні, коли виключити підручники, видається 0,3 книжки на душу населення, - це бомба, закладена під майбутнє, це катастрофа!”* (“Дзеркало тижня”, № 13(541), 9 квітня 2005 р.).

По-друге, в Україні до сьогодні бракує української книги із закордонних наукових і видавничих українських

центрів. Її особливо гостро потребують науковці, студенти. Ця книга робить (поряд з такими новітніми системами як Інтернет) світове українство єдиним організмом, зближує діаспору з рідною землею. Більше того, українська книга, видана чи то в США, чи то в Канаді, Австралії і т.д., має надзвичайно великий пізнавальний потенціал як артефакт, як явище нашої національної культури. Тому її дуже потребує Україна. Великий внесок у покращання ситуації зробило тут Товариство Приятелів України (Канада), створивши мережу з 12 унікальних канадсько-українських бібліотек – у Донецьку, Луганську, Харкові, Одесі, Сімферополі, Севастополі, Дніпропетровську, Сумах, Чернігові, Полтаві, Маріуполі. На жаль ці бібліотеки не завжди ефективні внаслідок своєї автономності і певної відірваності від читача (інколи не каталогізовані, не включені у фонди великих бібліотек тощо). Звичайно, не вина в тому дарувальників, але потреба в українській закордонній книжці, яка буде доступна для українського читача в Україні, залишається.

По-третє, є проблема з українськими книгозбірнями, зокрема приватними, у США. Їх хранителі покидають нас і книги минулих років видання стають невостробуваними. Оптимальний шлях – пересилка найцінніших з них в Україну, у бібліотечні фонди.

По-четверте, в Україні бракує англomовної книги. Активно діє фонд “Сейбр-Світло” (Львів), який вже забезпечив пересилку для українських бібліотек понад 500000 примірників різноманітної англomовної літератури. Але враховуючи зростаючий попит на неї, все більшу “включеність” України у світову інтеграцію, потреба в такій літературі зростатиме.

Отже, акція ТУМ-Чикаго “Книги – Україні”, яка триває ось уже 15 років, вельми продумана і необхідна. Як же все починалося?

Щоб зібрати українську літературу для України, ТУМ-Чикаго звернувся до громади через українські радіопередачі

мегаполісу Чикаго з проханням дарувати свої книжки і журнали для їх висилки у бібліотеки України та до осередків ТУМ. Відгук громади був дуже щедрий, і уже у 1990 р. вдалося вислати перші пакунки з книжками до ТУМ Києва, Канева, Полтави, Харкова, Луганська, Макіївки, Запоріжжя, Орджонікідзе, Миколаєва, Рівного, Чернівців, Івано-Франківська, Делятина і Львова – разом 1150 книжок і журналів. Друга партія книг датувалася квітнем-травнем 1991 р. – 1449 книжок і журналів. Акція набирала обертів і від листопада 1990 р. до квітня 1992 р. вже було вислано в Україну біля 10000 книг та журналів у 32 осередки ТУМ – до вже названих міст долучається Слов'янськ (на Донеччині), Кривий Ріг, Кіровоград, Вінниця, Свердловськ, Дніпропетровськ, Ужгород, Дрогобич, Самбір та ін. міста і містечка. Крім того, книги пішли для потреб українських організацій у Владивостоці та Мурманську. Оплата морської пошти 10 тис. книг склала 4,62 тис. доларів, зібраних ТУМ-Чикаго як пожертви. Включно з 1994 р. було вислано в Україну вже 51240 одиниць літератури. Надсилання адресуються частіше у Східні та Південні області, так як Західна Україна має більше української книги.

У більшості книжкові посилки склалися з дарованих книг та журналів, частину літератури зі знижкою закупували у “Шкільній Раді”. Велику роботу з пакування і надсилання виконують Богдан і Борис Боднаруки.

Акція пересилки української літератури зі США в Україну не завершена. Вона триває.

Книги від ТУМ-Чикаго одержують: Київ, Львів, Полтава, Харків, Чернігів, Суми, Донецьк, Луганськ, Запоріжжя, Черкаси, Кіровоград, Дніпропетровськ, Миколаїв, Одеса, Вінниця, Хмельницький, Житомир, Тернопіль, Рівне, Луцьк, Івано-Франківськ, Чернівці, Ужгород, Херсон, Крим, міста обласного підпорядкування: Слов'янськ, Сіверодонецьк, Чорноморськ, Свердловськ, Морозівка, а також адресно – Національний університет “Києво-Могилянська Ака-

демія, Острозький Університет, Українська гімназія у Миколаєві, Полтавська дитяча бібліотека, Донецька обласна універсальна наукова бібліотека.

ВИДАВАТИ НОВІ КНИЖКИ, ЖУРНАЛИ І ГАЗЕТИ В УКРАЇНІ!

Підтримка видавничої справи в Україні – одна з чільних програм ТУМ-Чикаго. Управа ТУМ-Чикаго свідомо того, що фахівці, видавці, журналісти, науковці, письменники на місцях, – в різних кряях, землях України, – маючи місцевий матеріал, знаючи місцеві потреби, можуть більш вдало і вчасно підібрати необхідну актуальну тему книги, матеріал, який гостро потребує реалізації як нове видання. Тому Товариство української мови Чикаго започаткувало програму підтримки видавничої справи в Україні.

За 15 років своєї діяльності Товариство надало підтримку у виданні книг понад 200 назв. Географія допомоги у видавничій справі – вся Україна: Київ (зокрема, на книгу П.Мовчана “Мова – явище космічне”, зб. матеріалів “Без мови немає нації”, В.Василяшко “Україні – українську!”, І.Ющука “Мова наша українська” та ін. – загалом 20 назв), Полтава (Г.Коваленко “Оповідання з історії України” та ін. – 5 назв), Запоріжжя (зб. укр. пісень “А ми тую червону калину підійmemo”, “Вісник запорізького осередку вивчення української діаспори” та ін. – 8 назв), Львів (“Нарис з історії “Просвіти” та ін. – 3 назви), Луцьк (В.Баран “Просвіта” на Волині: минуле і сучасне” та ін. – 3 назви), Луганськ (Б.Пастух “Поет ніжності, тривоги і болю” – про В.Сосюру, “Огінківські читання”, ч.5 та ін. – 5 назв), Тернопіль (Р.Громьяк “Естетика Шевченка”, В.Дерій “Мій букварику, Букводарику”), Донецьк (О.Губар, “Чорноморська хвиля”, О.Швайка, М.Олійник, “Сучасні методи синтезу лікарських засобів”, О.Башун “Фандрейзинг або мистецтво зібрання коштів” та ін. – 11 назв), Миколаїв (В.Бойченко, “Не повто-

риться мить”), Івано-Франківськ (І.Коваль, “Археологічні есе”), Одеса (А.Вдовиченко “Письменники України”, каталог “Джерела пам’яті”), Чернівці (В.Косяченко, “Під прапором рідного слова”, “Українська ластівка” та ін. – 4 назви), Рівне (“Просвіта і просвітяни – до 135-ліття “Просвіти”, “Українська мова і проблеми консолідації нації”, Т.Шевченко, “Кобзар” та ін. – 15 назв.), Харків (Т.Скрипник, “Життя прожити – не поле перейти”, А.Кіндратенко “Матеріали до історії скитів-України 4-5 ст., кн.1 і 2 та ін. – 12 назв), Дніпропетровськ (В.Заремба, “Фатальний вибір”, В.Заремба “Долі”), Кіровоград (“За волю і долю України”, матеріали конференції), Севастополь (В.Кравченко, “Український Севастополь”, Севастопольські проліски” та ін. – 7 назв), Вінниця (М.Потупейко, “Сіверянський літопис” та ін. – 5 назв), Суми (“Слобожанщина” – альманах, “Тарас Шевченко і Сумщина”), Хмельницький (“Просвітницький рух на Поділлі, 1906-1923”, В.Мацько, “Кость Солуха”, В.Мацько, Кузьма Гриб”), Закарпаття (Ю.Керекеш, “Медовий місяць”).

У 1993 р., 24 квітня, на прохання консула України в Чикаго зорганізовано зустріч з редактором видавництва “Веселка” в Україні Василем Василяшком. Зібрано для видавництва \$ 2760.

Крім книг, ТУМ-Чикаго підтримує і видання деяких журналів та газет. Так, у 1995 р. Товариство підтримало перше число аналітично-інформаційного журналу «Схід», що ось уже 10 років виходить у Донецьку самостійно (шеф-редактор проф. Володимир Білецький, редактор Галина Сімченко).

Товариство підтримує зв’язок з газетами “Журавлик” (Харків), “Просвіта” (Чернігів), “Січеславський край” (Дніпропетровськ), “Русалка Дністрова” (Тернопіль), “Галицька “Просвіта” (Івано-Франківськ), “Дзвін Севастополя” (Севастополь), “Слово “Просвіти” (Київ).

АКЦІЯ: “ДІТИ ЧОРНОБИЛЯ”

“Діти Чорнобиля” є однією з постійних програм ТУМ-Чикаго, яку організація виконує від своїх початків у 1990 р. Такі здавалося б далекі теми – українська мова і Чорнобиль – по суті своїй є дуже близькими. Бо у кінці ХХ ст. дивним чином у долі українського народу переплелася трагедія Чорнобиля і загроза духовної трагедії – втрати власної мови, яку народ створював тисячоліття. Товариство Української Мови Чикаго як культурологічна організація має прекрасне розуміння, що майбутнє України – це молодь, діти України. І найбільш скривджені серед них, ті, що потребують всебічної опіки, – діти Чорнобиля.

То ж починаючи від 1990 р. Управа ТУМ-Чикаго постійно збирає кошти на допомогу дітям в Україні, постраждалим від найбільшої світової катастрофи на атомних електростанціях – Чорнобилі.

Для розголосу між американцями про трагедію Чорнобиля ТУМ-Чикаго за проектом відомої мисткині Олександри Дяченко-Кочман виготовив у англійській мові наліпку та жетон “Help the Children of Chernobyl”, яка продається по \$ 2 на ярмарках, фестивалях, різних імпрезах. Зібрані кошти призначені для закупки вітамінів для дітей Чорнобиля. Ця акція охопила крім Чикаго також Дітройт, Гартфорд, Г’юстон, Портленд, Сіетл та Торонто (Канада).

На залучені кошти закупаються ліки, вітаміни і надсилаються в Україну, де розповсюджуються через “Просвіти”, організації жертв Чорнобиля.

ПОДОРОЖІ В УКРАЇНУ

Подорожі проведу ТУМ-Чикаго в Україну – одна з важливих складових роботи Товариства. Мета їх багатогранна – це і особистий моніторинг сучасного стану україн-

ської мови в регіонах, окремих містах, це і спілкування, координаційні наради у Центральному Правлінні Товариства “Просвіта” у Києві та регіональних Товариствах української мови та обласних “Просвітах”, це і відстеження результатів виконання видавничих та інших проектів, які підтримало ТУМ-Чикаго в Україні, ініціація нових проектів, практична допомога у створенні і розвитку культурологічних організацій в Україні.

Всього за 15 років діяльності Товариства української мови Чикаго його голова професор Віра Боднарук та організаційний референт Товариства д-р Богдан Боднарук здійснили в Україну 5 подорожей. Всі вони були ініціативними, власним коштом.

Перша і друга подорожі голови ТУМ-Чикаго проф. Віри Боднарук та п. Богдана Боднарука відбулися у 1990-1991 роках. У серпні 1990 р. вони були учасниками на III Наукового Конгресу Світової Федерації Українських Лікарських Товариств (Київ-Львів). Окрім Києва і Львова, відвідали ТУМ м. Орджонікідзе (голова – п. Анатолій Носенко). У 1991 р. подорожували по Україні автобусом улітку. Відвідали осередки ТУМ у Києві, Полтаві, Харкові, Донецьку, Запоріжжі, Одесі, Чернівцях, Івано-Франківську, Делятині і Львові. Зустрічалися з вченими, вчителями, активістами ТУМ. Особливо цікавилися використанням комп’ютерів з українськими програмами, які були передані в Україну ТУМ-Чикаго. Після цієї подорожі в листі до обласних осередків ТУМ в Україні п. Віра Боднарук пише: “Ми свідомі, що цей перший рік незалежності України не був легким, але ми певні, що все йде добре, тільки бере якийсь час до стабільності. Нас дуже тішило чути, що більше і більше батьків домагалася української мови в школах, хоч на півдні і сході України це йде трохи заповільно”.

Третя подорож п. Віри та п. Богдана Боднаруків в Україну припала на серпень-липень 1992 р. Відвідали осередки ТУМ у Львові, Івано-Франківську, Ворохті, Чернів-

цях, Вінниці, Кривому Розі, Запоріжжі, Донецьку, Харкові, Полтаві, Києві. Метою відвідин було упевнитись, що книжки, які ТУМ-Чикаго надсилає в Україну, доходять за призначенням, а також на місцях довідатись про стан української мови в школах, поговорити про інші проблеми, які потребують уваги діаспори.

Мандрівка почалася зі Львова, де ТУМ активно поставив роботу над виданням необхідної літератури. У Чернівцях, які були наступними на маршруті, голова місцевого ТУМу п. В.Косяченко організував зустріч з керівниками ТУМ-Чикаго провідних діячів міста. Саме тоді в Чернівцях закінчували будувати Музей української діаспори, котрий невдовзі мав відкрити генерал-губернатор Канади Р.Гнатишин. Наступний пункт відвідин – Вінниця. Тут, як повідомляла газета “Просвіта” (Львів, квітень 1993 р.) “на 73% українського населення є 94% україномовних шкіл”. На зустрічі з керівниками ТУМ-Чикаго діячі тутешнього Товариства Л.Філонов та Т.Єгельська повідомляють, що у 1993 р. всі школи Вінничини мусять перейти на українську мову викладання. У Кривому Розі представників ТУМ-Чикаго місцеві шевченківці зустріли біля російського театру ім. Т.Шевченка, в якому відбувся чудовий концерт-привітання. Хоч у місті і проживає до 800 тис. мешканців, з яких близько 80% українці, стан української мови тут жалюгідний. Із 130 шкіл лише 6 україномовні. Голова місцевого ТУМу п. Л.Зубко наголосила, що існує гостра проблема україномовних підручників. У Запоріжжі голова місцевого ТУМу п. Т.Мірошніченко організував зустріч з провідними діячами ТУМу, РУХу та ряду громадських організацій. На той час у Запоріжжі не було жодної повної україномовної школи, п. О.Гапон організувала приватну академію “Січовий Колегіум”. Проблема підручників тут – найактуальніша. Роботу Донецького ТУМу під керівництвом д-ра Володимира Білецького д-р Богдан Боднарук оцінює як “дуже інтенсивну”. До речі, у Донецьку гості з ТУМ-Чикаго взяли

участь у знаменному дійстві – проводжали у похід “Україна-Дон-Кубань”, присвячений 200-літтю початку колонізації Кубані запорозькими козаками, донецьку групу українських козаків Кальміуської паланки. У Полтаві, де на 320 тис. мешканців є 87% українців справа українського шкільництва поставлена добре – з 38 шкіл 34 є україномовними. Однак у м. Комсомольську станом на 1993 р. не було жодної школи з українською мовою викладання. Свою подорож п. Віра Боднарук та п. Богдан Боднарук завершили у Києві, де мали зустрічі у Києво-Могилянській Академії, Київському державному університеті, Міністерствах освіти та оборони, Київській міській Раді. З розмови у Комітеті впровадження української мови при Київській міськраді дізналися про великі труднощі його роботи навіть у столиці. Прикре враження на представників ТУМ-Чикаго справило перебування у Міністерстві освіти, в приміщенні якого майже не чути української мови. Зате у Міністерстві оборони за наказом міністра генерала Морозова триває процес переходу на українську мову, який заплановано на 6 місяців. Стан з українською мовою у регіонах, як і очікувалося, залишається дуже контрастним.

На загал, уважно слідкуючи за подіями в Україні-1993 керівництво ТУМ-Чикаго щиро дивується: “Чому школи і підприємства не переходять на державну українську мову?” І роблять в цілому правильний висновок: “Сучасний стан України показує, що не всі депутати діють на добро незалежної держави” і далі: “вибори... відіграють дуже важну роль в дальшій долі України і її народу”.

Четверта подорож сталася у 1996 році, який увійшов у історію як рік прийняття Української Конституції. Протікала вона літаком, автобусом, кораблем з офіційною турою із США. За маршрутом: Ужгород-Тернопіль-Рівне-Ів.-Франківськ-Чернівці-Львів-Одеса-Севастополь-Херсон-Запоріжжя-Дніпропетровськ-Харків-Полтава-Київ. Така велика кількість головних міст України дозволила відвідати

більшість Товариств української мови і “Просвіт” в Україні, ознайомитися особисто зі станом справ на місцях. Звичайно, на маршруті були свої несподіванки, але програма в основному була виконана. Про цю подорож у газеті “Свобода” від 16.10. і 17.11.1996 докладно розповів д-р Богдан Боднарук. Треба сказати, що на цей час вже вислало в Україну 450 пачок української літератури (73500 одиниць) вартістю понад 500000 доларів до всіх обласних осередків Товариства української мови “Просвіта” в Україні.

Першим посланці ТУМ-Чикаго відвідали осередок Товариства у Тернополі. Саме у цей час тут святкували 120-річчя обласної “Просвіти”. Урочисте засідання відбулося у Драматичному театрі ім. Т.Г.Шевченка, де було присутніх 600 осіб. Тернопільська “Просвіта” на 1996 р. була найбільшою в Україні і обіймала 1045 осередків із 27560 членами, включно з “Молодою Просвітою”. Організація видає газету “Русалка Дністрова”.

Тут же, у Тернополі пп. Віра та Богдан Боднаруки зустрілися із проводом “Просвіти” у Хмельницькому. Її голова п. Віталій Мацько теж створює “Молоду Просвіту”. Хмельничани видали книжку “Голод на Поділлі”, провели конференцію, присвячену 90-річчю “Просвіти” у Хмельницькому. Громадсько-політична ситуація у Хмельницькому набагато гірша, ніж у Тернополі.

Наступне місто на маршруті подорожі – Рівне. Місцева “Просвіта” залишила прекрасні враження. У керівництві відбулася ротація – Бориса Степанишина замінив депутат Володимир Ковтунець. В організації панує оптимізм, діє своя бібліотека, видається своя газета, кожного четверга у Народному університеті проводиться лекторій. Відвідали чиказьці і славетну Острозьку Академію. Їх зустрічав ректор Ігор Пасічник – “мотор, а не людина: своєю працею показав, як багато можна зробити за такий короткий час”. Бібліотека Академії ще досить мала, потребує наукових книжок, енциклопедій.

З Рівного дорога привела до Луцька, де гостями-друзями з-за океану опікувався письменник Петро Мах, колишній голова Луцької “Просвіти”. Враження від її роботи, як практично скрізь на Заході України, склалися вельми позитивні. Бібліотека “Просвіти” добре каталогізована, налагоджена тісна співпраця з обласним управлінням освіти.

У Львові керівників ТУМ-Чикаго вітав голова Львівського ТУМ “Просвіта” поет Роман Лубківський та голова Ради Товариства Арета Павликевич. Львівське Товариство має свою досить велику видавничу спілку – видається своя література, газета “Просвіта”. При “Просвіті” діє активна кредитівка. Ведуться освітні програми по школах, зокрема у 1-й –Українській приватній гімназії. Її директор – Галина Софінська – у досить складних фінансових умовах поставила цю школу на високий рівень.

В Ужгороді, де обставини менш сприятливі, “Просвіта” на чолі з проф. Павлом Чучкою працює динамічно, має 2500 членів, гарну бібліотеку, свої видавничі потужності. У приміщенні “Просвіти” діє братство “Карпатська Січ” і “Пласт”. Але ситуація у зв’язку з так званою “проблемою русинів” весь час напружена. Певні сили ініціюють розколи.

У Чернівцях обласна “Просвіта” розташувалася в Народному домі. Голова “Просвіти” – проф. Чернівецького університету Віктор Косяченко розповів, що завдяки “Просвіті” це був перший в Україні університет, який повністю перейшов на викладання українською мовою. При Товаристві існує хор “Гомін Буковини”, яким керує Богдан Мельничук. “Просвіта” має бібліотеку, видає журнал “Ластівка”, якому фінансово допомагає ТУМ-Чикаго.

“Просвіта” у Івано-Франківську – справжня українська твердиня, нараховує 26000 членів. Про її роботу Вірі і Богдану Боднарукам розповів енергійний голова Степан Шулепа. Організація має “Молоду Просвіту”, бібліотеку, хор, ляльковий театр, танцювальну групу, балетну школу, школу для обдарованих дітей, видає свою газету. При “Просвіті” є

своя кредитівка і навіть кав'ярня “Бесіда”. Розвинена видавнича діяльність. Частина виданих книг надсилається у східні області.

У Одесі картина була зовсім іншою. Ніде не чути українського слова – як, врешті, і майже скрізь на українському Сході і Півдні. Впровадження української мови у різні сфери життя протікає повільно, хоч на Одещині існує дві просвітницькі організації, зокрема Товариство “Південна Громада”. Просвітяни не мають свого приміщення, але завдяки одному зі своїх членів є можливість збиратися у чудовому Літературному музеї. Багато членів проводу “Просвіти” – це професори і викладачі вищих шкіл у Одесі. При Одеській “Просвіті” зорганізоване Товариство незалежних українських митців.

У Криму, навіть за дуже несприятливих обставин, завдяки Алі Петровій та Олександрю Польченкову у Сімферополі діє активне Товариство української мови. Існує також Кримська “Просвіта”. Активісти ТУМ у Сімферополі ведуть телевізійну програму “Рідна Хата” (півгодини на тиждень), тижневу радіогодину. У цих програмах дикторами є учні українських класів. З ТУМом активно співпрацює “Пласт”, пластуни таборують у Карпатах. ТУМ підтримує українські класи та поодинокі українські школи, що тільки на шляху створення. Надзвичайно плідним є приклад співпраці Товариств української мови Криму, Донеччини та Чикаго у виданні посібника з літературного краєзнавства Криму “Чорноморська хвиля” (укладач – проф. Олександр Губар) накладом 5000 прим. У Криму велика потреба в українській книзі, українських посібниках та підручниках, які значною мірою надходять через громадські організації. Виходять газети “Кримська Світлиця” та “Дзвін Севастополя”.

У Запоріжжі – великому, майже мільйонному місті, де 75% населення українці – теж відбувся поділ первинного Товариства української мови на дві організації. “Рушієм” ТУМ є його голова Тетяна Мірошниченко, заслужена арти-

стка українського театру. Енергійна, ділова, налагодила добрі стосунки з адміністрацією. У області 28% шкіл – з українською мовою викладання. Триває важка робота Товариства по підтримці українського шкільництва, дитячих садків. Видано перші книжки запорізьких авторів, зокрема “Секретний ешелон” про голод 1947 р. відомого автора із Запоріжжя Олександра Малюти.

Голова “Просвіти” Дніпропетровська – письменник Володимир Заремба – розповів про здобутки просвітян області. Це і газета “Січеславський Край”, і видання книг, і український театр юного глядача, український ляльковий театр. “Просвіта” досить численна, має активні організації в містах області, зокрема у Нікополі та Кривому Розі, де видається журнал “Кур’єр Кривбасу”.

У Дніпропетровську відбулася нарада за участю провду місцевої “Просвіти”, ТУМ-Донеччина (проф. В.Білецький) та ТУМ-Чикаго. У Донецьку, як і багатьох містах, відбувся поділ первинного Товариства української мови на дві організації. ТУМ, яке й далі очолює доктор технічних наук Володимир Білецький, працює у надскладних умовах, але дуже активно і результативно – на початку 1990-х створено прецедент – за найактивнішої участі ТУМ відкрита перша школа з українською мовою викладання у Донецьку, потім – ряд престижних україномовних шкіл у промислових центрах області – Горлівці, Маріуполі та інш. (до того у містах Донеччини, де мешкає 93% населення цього 5-мільйонного краю існували тільки російськомовні школи, українські були закриті ще десятиріччя тому), у 1994 році у Донецьку засновано нову дослідно-видавничу фундацію “Український Культурологічний Центр”, у 1995 р. – аналітично-інформаційний журнал “Схід” (перші числа підтримані ТУМ-Чикаго), створюється своя видавнича база, якій все ж гостро бракує сучасної техніки.

У Харкові “Просвіту” очолює колишній професор університету д-р Анатолій Кіндратенко, який за свої переко-

нання вимушений був зрезигнувати з посади в університеті. Офіс Товариства “Просвіта” – у центрі міста. Зорганізована також “Молода Просвіта”, друкується журнал для дітей і дорослих “Журавлик”, якому ТУМ-Чикаго фінансово допомагає.

У Харкові за участі пп. Віри та Богдана Боднаруків теж відбулася міжрегіональна нарада провідників “Просвіт” – Луганської, Свердловської, Слов’янської, Сіверсько-Донецької. Говорили про непрості умови, набутки, координацію дій Товариств цього регіону Сходу України.

У Полтаві зустрічі відбулися не тільки у місцевій “Просвіті” (голова – депутат обласної ради Микола Кульчицький), але й у редакції газети “Полтавська Думка” (гол. ред. Олександр Кулик), побували в таборі “Пласту”. При “Просвіті” діє бібліотека, хор, мале видавниче підприємство. Є ідея поставити пам’ятник гетьману І.Мазепі.

У кінці подорожі, у Києві провідники ТУМ-Чикаго побували у головному штабі “Просвіти”, де “мотором” всього є Микола Нестерчук: він старається, щоб не було “отаманщини”, щоб усі обласні Товариства працювали під проводом Києва. Центральна видає газету “Слово Просвіти”, вже видала низку солідних книжок, проводить організаційно-просвітницьку роботу, семінари, виставки, конкурси, фестивалі, лекційно-просвітницьку роботу. Разом з тим, п. Богдан Боднарук зауважує, що “деякі Товариства дістають більше інформації від нас, як від Києва” (стаття “Діє “Просвіта” в Україні”, “Свобода”, 18.10.1996), що свідчить про непересічну вагу роботи ТУМ-Чикаго як інформаційно-ресурсного центру.

Перебуваючи у Києві у своїй четвертій подорожі в Україну пп. Віра та Богдан Боднаруки зустрілися також з головою Черкаської “Просвіти” Оленою Фещенко, керівниками видавництва “Веселка” пп. Я.Гояном та В.Василашком, з якими ТУМ-Чикаго співпрацює з 1994 р. через посередництво генерального консула України в Чикаго, а також

з директором видавництва “Смолоскип” п. Осипом Зінкевичем, побували у Педагогічному інституті ім. Драгоманова.

Підсумовуючи враження від зустрічей з активістами 18 обласних Товариств української мови “Просвіта” в Україні були сформульовані такі зауваги керівництва ТУМ-Чикаго (“Свобода”, 19.10.1996):

1. Незважаючи на тяжку економічну кризу в Україні більшість провідників обласних Товариств далі лишаються оптимістами (особливо по прийнятті Конституції) і провадять корисну працю.

2. Виявляється брак координації між деякими обласними Товариствами і Централєю у Києві.

3. У південній і східній Україні українську мову трактують другорядною, селянською. По містах її майже не чути. На “Чикаго Евеню” у Чикаго ви частіше почуєте українську мову, як навіть у Києві. Кіоски завалені російською літературою. В усіх урядах, готелях панує російська мова... Таке враження, що люди або бояться, або мають великий комплекс меншовартости, віддаючи перевагу чужій мові. У Севастополі українців ще й далі називають “малоросами”.

4. Тому що Міністерство освіти України не тільки не сприяє українізації, але навіть у багатьох випадках гальмує цю справу, то наша діаспора і надалі мусить давати поміч. У майбутньому наш ТУМ-Чикаго буде більше допомагати осередкам, які проявили власну ініціативу, особливо у виданні українських книжок. ТУМ-Чикаго особливо підтримує Острозьку Академію, видавництва “Смолоскип”, “Веселка”, Педагогічний інститут ім. Драгоманова. Ці інституції активно сприяють, щоб зробити Україну справді українською.

І далі підкреслюється гострота проблеми підручників в українських школах, гімназіях, актуальність і перспективність відкриття кредитівок при “Просвітах”, констатується зростання популярності організації “Пласт” у цілій Україні.

П'ята подорож відбулася з 9 по 26 серпня 2002 р. Почали зі Львова, де зустрілися з просвітянами Львівщини, Ів.-Франківська та Тернополя. Зустріч відбулася у “Будинку Офіцерів” – колишньому “Народному Домі”, який ще й досі не повернуто громадським організаціям. Голова Львівської “Просвіти” – молодий динамічний п. Ярослав Пітко, - організував зустріч з головою Львівської обласної ради Михайлом Сендаком, який підтвердив, що через економічні негаразди важко виділити якусь “копійчину” на просвітянські цілі. Львівські районні “Просвіти” мають свої непересічні набутки. Галицька районна організація – кредитівку, яка нараховує 4000 членів. У Шевченківському районі “Просвіта” має активну читальню і поряд – кав’ярня, у Франківському районі “Просвіта” має книгарню “Центр Української Книги”. При Львівській “Просвіті” діє видавництво, яке крім книг видає різні патріотичні памфлети, афіші тощо. Частина літератури, яка видається пересилається на Східну Україну. Але у самому Львові, як зауважили пп. Віра та Богдан Боднаруки, щораз більше чується російська мова, а на телебаченні діє тільки один чисто україномовний канал. І то – в “Українському “П’ємонті” – Львові.

Потім була зустріч у Стрию, який справляє враження чисто українського міста, де добре збереглася стара національна українська архітектура. Тут діє “Народний дім”, де працюють ряд громадських організацій. “Просвіта” теж має свою кредитівку на 4000 членів, влаштувала комп’ютерні класи, що приваблює молодь, у цьому ж будинку – музей міста.

Далі у подорожі Україною було Рівне, де “Просвіта” теж активна, видала ряд книжок, зокрема за підтримки ТУМ-Чикаго, має молоду “Просвіту”, тріо бандуристок, читальню. Будучи у Рівному, неможливо було оминати Острозький університет – справжню перлину української науки, де плідно працює ректор Ігор Пасічник.

Луцьк. Зустріч з активом ТУМ “Просвіта” відбулася в державному університеті ім. Лесі Українки, де проф. Володимир Баран, - він же голова Луцької “Просвіти”, - працює проректором. “Просвіта” має ряд структур, зокрема опікується сучасною комп’ютеризованою бібліотекою.

У Києві зустрілися з керівником видавництва “Смолоскип” п. Осипом Зінкевичем.

І – переліт до Луганська, де відбувся Світовий Конгрес Українських Лікарських Товариств, а також зустріч з просвітянами Луганщини і керівництвом Донецького обласного Товариства української мови. Подорожні констатували, що, в цих областях, на жаль, ситуація з українською мовою, культурою у 2002 р. (після 10 років незалежності!) залишається важкою. Зустріч з просвітянами Луганщини відбулася в Українсько-Канадійському Центрі, який є частиною Педагогічного університету. Прекрасну нагоду відвідати музей Б.Грінченка (де, до речі, стоїть його єдиний пам’ятник у всьому світі!) організував голова Луганської “Просвіти” Володимир Семистяга – історик, викладач Педагогічного університету.

У м. Сватові, що на Луганщині, Віру і Богдана Боднаруків порадувала співпраця місцевої “Просвіти” з районною державною адміністрацією. Тут є гурток “Пласту”, аматорський гурток “Сватівські козаки”, під умілим керівництвом п. Євгена Дзюби діє кредитна спілка з 1000 членів. Загалом громадська робота у м.Сватові за своїм розмахом і енергетичною наснагою її провідників все більше стає схожою на, скажімо, м.Стрий. Це ще раз переконує у єдності України.

У м. Брянці під проводом п. Валентини Чугуєвець теж діє кредитівка та комп’ютерні класи (хоча шахти тут закриваються).

Донецьке Товариство української мови, як повідомив його голова проф. В.С.Білецький, знаходить нові форми роботи: розбудовано дослідно-видавничу фундацію “Український Культурологічний Центр”, його дочірнє колективне

підприємство “Східний видавничий дім”. Виконуються надзвичайно важливі і масштабні проекти, зокрема проект “Гірнична енциклопедія”, який передбачає створення першої національної терміносистеми в гірництві – видано вже два томи “Гірничого енциклопедичного словника” (понад 1100 сторінок формату А4), з 1995 р. регулярно випускається фаховий аналітичний журнал “Схід”. Силами цих фондаций, які об’єднують до 100 науковців, журналістів, письменників краю, створюється 15-20 книжок на рік. Ряд з них – унікальні, так як виходять українською вперше в історії. Зокрема, за авторством проф. Олеса Швайки вийшли “Основи синтезу лікарських речовин”, Валерія Смирнова та Володимира Білецького – “Проектування збагачувальних фабрик”, Вадима Оліфіренка – “Козак Мамай” – перший посібник з літературного краєзнавства Кубані тощо. При Донецькій обласній універсальній науковій бібліотеці (ДОНУБ) продовжує діяти Канадсько-Українська бібліотека, про яку поінформувала заступник директора ДОНУБ п. Олена Башун.

Після такого насиченого подіями відвідання Сходу України п. Віра і п. Богдан Боднарук знову побували у Києві, який далі залишається суттєво російськомовним, підтримує 1-2 переважно україномовні канали. Були на святкуванні 10-річчя передачі клейнодів УНР Президентові України (де були також Патріарх Філарет, пп. Леонід Кравчук, Микола Плав’юк, д-р Наталя Пазуняк та ін.), взяли участь у засіданні правління “Просвіти”. Тут же відбулися зустрічі з її обласними представниками – Чернігова (Василь Чепурний), Запоріжжя (Тарас Шевченко), Харкова (Анатолій Кіндрагенько), Полтави (Микола Кульчицький) і Херсону (Олег Олексюк). Зокрема, говорили про видавничу діяльність “Просвіт”. Центральна “Просвіта” станом на 2002 р. і надалі видає газету “Слово Просвіти”. У “Чернігові виходять: “Сіверщина”, “Сіверянський літопис” і “Біла Хата”, у Миколаєві – “Аркасова вулиця”, у Севастополі “Дзвін Севастополя”, у Житомирі – “Народний лікар України”, у Запоріжжі –

“Дніпрові Пороги”, у Харкові – “Журавлик”. Але, хоч на перший погляд це і багато видань, але наклад їх невеликий, не всі виходять своєчасно. Із зустрічей у “Просвіті” можна зробити висновок, що існує брак зв’язку між Централєю і областями. Але більшість “Просвіт” на місцях активно працюють.

У цілому, підсумовуючи подорож-2002, проф. В.Боднарук, робить висновок: “З розмов і звітів видно, що українське слово, як друковане так і в ефірі, займає другорядну позицію. Дуже потрібно впливати на державний, обласний і місцевий уряди, щоб змінити цю ситуацію”.

ПРАЦЯ ТУМ-ЧИКАГО В ПРЕСІ США

У Сполучених Штатах Америки є на сьогодні цілий ряд українських мас-медіа – газети, журнали, радіопрোগра-ми. Хочете пересвідчитися? Будь ласка! **Журнали:** “Вісник” (Нью-Йорк), “Бандура” (Нью-Йорк), “Віра” (Нью-Йорк), “Гуцулія” (Чикаго), “Думка” (Рочестер), “Мир Вам” (Сіетл), “Наш спорт” (неперіодичне видання, Ньюарк), “Патріярхат” (Нью Йорк), “Рідна школа” (Нью Йорк) та ін. **Газети:** “Америка” (Філадельфія, видається з 1912 р.), “Віче” (Лісл, Lisle), “Голос Лемківщини” (Йонкерс, Yonkers), “Детройтські новини” (Варрен, Warren), “Закордонна газета” (Півн. Арлігтон, North Arligton), “Мета” (Філадельфія), “Міст” (Філадельфія), “Народна воля” (Скрантон, Scranton), “Національна трибуна” (Нью Йорк), “Наш голос” (Таунлей Стейшен Юніон, Townley Station Union), “Наше життя” (Нью Йорк), “Свобода” (Парсіпані), “Слово і діло” (Нью Йорк), “Сівач” (Стамфорд, Stamford), “Українська газета” (Бруклін), “Українське православне слово” (Півд. Бавн Брук, South Bound Brook), “Українське життя” (Чикаго), “Українські новини” (Детройт), “Українські вісті” (Детройт), “Церковний вісник” (Чикаго), “Час і події” (Чикаго), The Ukrainian Weekly (Парсіпані) та ін. **Теле- і радіопрог-**

рами: “Контакт” (телеканал, Чикаго), “Нова слов’янська хвиля” (радіоканал, Сакраменто), “Україна” (радіопроеграма, Парма), “Українська радіогодина” (Філадельфія), “Українська хвиля” (радіопроеграма, Чикаго), Телеканал WFBТ-TV Channel-23 (радіоканали WSBC 1240 AM, Northbrook, IL), “Український релігійний час (щотижнева годинна радіопередача, Варрен, Warren, MI), “Слово” – Radio\TV (Чикаго).

Ми навели цей далеко не повний перелік тому, що в Україні його практично дуже мало знають, а у США теж інколи знають тільки “своє” – тобто найближче, а також, скажімо, найвідоміші “Свободу” чи “The Ukrainian Weekly”. А так іноді корисно подивитися “збоку” на весь окрес нашої української будови, щоб осягнути всі її окремі елементи і ... порадіти – як багато нас є! Розумних, дієвих, талановитих, небайдужих.

Отже, Товариство української мови Чикаго мало і має прекрасну трибуну ряду українських мас-медіа. І чудово користується нею. Перед нами на столі – стос публікацій і виступів на радіо ТУМ-Чикаго за минулі роки. Перегорнімо його сторінки.

Ось радіопередача за участю голови ТУМ-Чикаго п. Віри Боднарук від 11.04.1991. Мова йде про успішний початок акції Товариства “Українські книги – Україні”. В листах-подяках з Миколаєва, Донецька, Харкова – глибока повага за збереження і примноження зерен нашої культури далеко за океаном. Про заснування і перші успішні акції ТУМ-Чикаго повідомляє “Свобода” від 26. 06. 1991 р. та “Українські вісті” № 29 (2957) від 21 липня 1991 р.

А ось розгорнута стаття Оксани Роздольської “Товариство Української Мови ім. Т.Г.Шевченка в Чикаго при праці” в газеті “Нова зоря” від 21.01.1992. Оцінюючи акцію Товариства “Українські книги – Україні”, автор підкреслює, що це “на 98% матеріали, що були видані в діаспорі, отже, висліди свободної, не обмеженої ніякими цензурами, творчости, себто такої, що до неї населення України продовж

довгих десятиліть не мало доступу” і далі: “Цей скарб українського друкованого слова становить для осередків ТУМу в Україні, особливо у східних її областях, незрівнянний засіб для посиленого зацікавлення громадянства українською мовою і культурою, а тим самим як засіб боротьби із глибоко закоріненими наслідками тотальної русифікації в цих областях”. Тут же цитується відгук на акцію ТУМ-Чикаго голови ТУМ-у Донеччини В.Білецького у “Східному часописі”: “Те, що надсилається, має велике виховне та пізнавальне значення... ми дізнаємося про десятки видавничих потуг, про солідні наукові центри, про збереження і розвій української культури поза Україною”. Ось вони – мости в Україну! Мости між островами і материками української культури.

Надзвичайно багато уваги приділив і приділяє сьогодні ТУМ-Чикаго славний часопис “Свобода”. Це десятки і десятки інформацій і розгорнутих матеріалів про роботу Товариства, окремі його акції, імпрези, поїздки в Україну. Володимир Демус (“Свобода” від 25.03.1992) пов’язує появу організації ТУМ-Чикаго із загальними історичними процесами нашої епохи. Цитуючи нетлінні рядки Миколи Руденка:

Безсмертя нації у слові,
А слово – Бог земних
Віків,
Лише нікчемні й безголові
Зрікаються старих
Батьків.
Щоб за освяченим порогом,
Де ера займеться нова,
Воно і справді стане
Богом,
Який у серці ожива.

Володимир Демус стисло але інформативно показує загальний стан української мови в Україні, звертається до висло-

вів відомих науковців і діячів культури – проф. Мирослава Семчишина, народного артиста України Анатолія Мокренка, простежує основні колізії із “Законом про мови” в Україні і наголошує на великій необхідності роботи ТУМ-Чикаго. Попереджає: “Праця нелегка”. Але рушій всіх дій – гасло: “Збережемо мову – збережемо Україну”.

Про діяльність ТУМ-Чикаго пишуть і інші автори – Віра Зеленська (“Свобода”, 12 вересня 1992 р.), “ОКО” (“Свобода”, 26.03.1993), Володимир Демус (“Свобода”, 03.02.1994), Богдан Боднарук (“Нова зоря”, 7 лютого 1993, 5 червня 1994 р., “Рідна школа”, березень 1993, “Свобода”, 03.11.1995, 16.10. 1996, “The Ukrainian Weekly”, 3 січня 1993, “Америка”, 6 квітня 2002 та багато інш.), Віра Боднарук (“The Ukrainian Weekly”, 10 листопада 2002, “Америка”, 5 жовтня 2002, 1 травня 2004, “Свобода”, 30 вересня 2000, 29 червня 2001, 26 липня 2002, 16 липня 2004 та ін., “Народна Воля”, 13 грудня 2001, 13 травня 2004 та інш.), часто прес-релізи акцій Товариства готує Управа ТУМ-Чикаго (напр., статті: “Українські вісті”, ч.37, 28 вересня 1997, “Америка”, 3 березня 2001, 24 квітня 2004, “Свобода”, 12 квітня 2002, 23 квітня 2004 та ін.). Проф. Віра Боднарук активна і в інших українських організаціях Чикаго, зокрема – член управи Українського Інституту Модерного Мистецтва, про який вона писала, зокрема, у “Свободі” від 23 листопада 2001 р. (“30-ліття Інституту модерного мистецтва”), від 1 листопада 2002 р. (“Сенатор В.Дудич – “приятель Інституту”).

З актуальних проблемних питань виступає голова Товариства проф. Віра Боднарук: “Науковці України вимагають від Президента скасування указу” – стосовно Указу Л.Кучми про відзначення роковин Переяславської угоди (“Свобода”, 2 серпня 2002 р.), д-р Богдан Боднарук: “Чому Україна має перепрошувати Польщу за події на Волині?” (“Народна воля”, 10.07.2003).

Великі статті-звіти про подорожі в Україну за авторством д-ра Б.Боднарука вміщені в ряді періодичних видань у США - “Свобода”, “The Ukrainian Weekly”, “Рідна школа”.

Якщо досліджувати історію діяльності Товариства, можна побачити, напевно, всі значимі його акції знайшли своє відображення у пресі. І це – правильно! Громада повинна знати своїх пасіонаріїв!

ПРАЦЯ ТУМ-ЧИКАГО В ПРЕСІ УКРАЇНИ

Не менш багатогранною є праця ТУМ-Чикаго і в пресі України. По суті, члени Товариства виступали у газетах майже всіх областей України, які відвідували, у газетах Товариства української мови та “Просвіти” в Україні.

Так ще у 1991 р. газета “Молода Галичина” (№ Пб-6535 від 26.09.91) вміщує інформацію про перебування в Україні п. Віри Боднарук та п. Богдана Боднарука і пише, що “українці світу цінують державотворчі процеси на батьківщині і готові внести посильний вклад у їх здійснення”. Велику статтю п. В.Боднарук про діяльність ТУМ-Чикаго вмістила львівська газета “Просвіта” (вересень 1991 р.). У післяслові редакція зокрема зазначає: “п. Віра Боднарук – давній приятель нашого Товариства і газети “Просвіта”. Перебуваючи у Львові, завше заходила на Друкарську, де ми її радо вітали... Пані Віра Боднарук зробила дуже багато для контактів з Україною”.

А ось рядки зі статті Володимира Білецького, голови Донецького обласного ТУМ у газеті “Східний часопис” (11.12.1992): “Беруть за живе слова Віри та Богдана Боднаруків, які розказують про те, що батьки їх навчали, натавляли набувати знань, коштів, впливу у суспільстві – щоб принести все те, коли прокинеться Україна, на вітвар Вітчизни. І вони набули того і принесли!” Про виставку “Українська книга за кордоном” і зустріч з керівниками ТУМ-Чикаго повідомляли ряд газет Донеччини, зокрема і російськомовна

популярна “Вечерний Донецк” (від 22 серпня 1992 р.). Пізніше, у 1995 р. ґрунтовну статтю про ТУМ-Чикаго “Любов, гідна поваги і наслідування” за авторством д-ра В.Білецького вмістила газета “Донеччина” – тут підведено підсумок вже 5-річним (на той час) контактам Донецького та Чиказького Товариств української мови і намічені конкретні спільні плани на майбутнє – видання книг, знімання відеофільму “Духовні скарби Донеччини” тощо. Треба сказати, що всі вони здійснилися.

Надзвичайну увагу перебуванню в Україні керівників ТУМ-Чикаго і роботі всього Товариства приділяє масова обласна газета “Полтавська Думка”. 9 серпня 1996 р. вона на першій сторінці вмістила об’ємну статтю “Зустріч з людьми, яких Україні не вистачає”, зокрема у інтерв’ю п. Віри Боднарук, як у дзеркалі часу простежена нелегка доля покоління українців середини ХХ ст.: “Мої батьки походять з Полтавщини. Але я вже народилася у дорозі: батьки були вивезені до Німеччини. Пізніше потрапили до Америки, я виростала вже там...”.

Ряд публікацій про ТУМ-Чикаго з року в рік вміщає газета Дніпропетровська газета “Просвіти” “Січеславський край”. “За кілька років, - пише газета, - наші стосунки перетворилися у справжню дружбу... Ми, січеславські просвітяни, завдячуємо нашим друзям з Чикаго отриманням цінної літератури, довідників”.

Постійно присутня інформація про роботу ТУМ-Чикаго, часто зі світлинами, в пресі Західної України, зокрема, Івано-Франківська, Львова, Хмельницька, Тернополя, Рівного.

У 2002 р. під час поїздки Україною інтерв’ю про діяльність ТУМ-Чикаго були дані п. Вірою Боднарук для преси, радіо, телебачення у Львові, Стрию, Рівному, Луцьку, Острозі, Луганську, Сватові і Києві.

Не раз писала про ТУМ-Чикаго й інша центральна та місцева українська преса: “Час-Тіме” (№ 33(133), 1996),

“Місто” (№ 3, липень 1996, м. Острого), “Дзвін” (№ 6(66), 1996, м. Тернопіль), “Дніпрові Пороги” (2001 та 2003, м. Запоріжжя), журнал “Схід” (м. Донецьк), “Дзвін Севастополя” (березень-травень 2002, м. Севастополь), “Слово Просвіти” (Київ), “Демократична Рівненщина” (23 серпня 2002) та ін.

МОСТИ В УКРАЇНУ **або зв'язок ТУМ-Чикаго з “Просвітою” і** **Товариством української мови в Україні**

Ще з самих своїх початків, тобто з 1990 року, Товариство Української Мови Чикаго активно налагоджувало і прагнуло розвивати контакти спершу з усіма обласними Товариствами української мови ім. Т.Шевченка в Україні, а потім – з обласними “Просвітами” і Товариствами української мови. Зрозуміло, що причина цього дуже проста і зрозуміла – поєднання зусиль патріотів України “на землях” і за кордоном дає нову якість, нові можливості, нову перспективу, подвоює можливості “шевченківців”.

І результатом цього процесу “наведення мостів” в Україну є тісна багаторічна співпраця ТУМ-Чикаго практично з усіма обласними осередками “Просвіти” та ТУМ ім.Т.Г.Шевченка в Україні. Скрізь вона трохи різна, зі своїм колоритом, своїми особливостями. Треба сказати, що від тієї співпраці виграють обидві сторони. ТУМ-Чикаго, його керівники і члени без сумніву у зв'язках з Україною набули нових знань про сучасні процеси, про наші землі – Слобожанщину, Таврію, Подніпров'я, Полісся, Покуття, Сіверщину, Закарпаття, Галичину та інші. А “шевченківці” з України відкрили для себе світ українського закордоння, або як зараз прийнято говорити “світового українства”.

Але ліпше все те побачити, відчувати на окремих прикладах, картинках спілкування українських світів. Відкриємо їх для нашого читача.

*Вінницьке обласне об'єднання Всеукраїнського Товариства
“Просвіта” ім. Тараса Шевченка*

Листування з вінницькою “Просвітою” триває з 1993 р. Ще 15.04.1993 голова цього Товариства М.Бардин повідомляв про надходження партії книг від ТУМ-Чикаго, які було поміщено в бібліотеку ВОО ВУТ “Просвіта”. Висловлюючи подяку М.Бардин називає книги, які привернули найбільшу увагу у вінничан (це книги про УПА та книга С.Русової “Наші визначні жінки”) і прохає матеріалів для “створення у нас термінологічних українських словників”.

А ось два листи вже з більш близького 2003 року. Голова ВОО ВУТ “Просвіта” Леонід Філонов дякує ТУМ-Чикаго за “добročинну діяльність для України”, розповідає про перипетії з книжкою про активного “шевченківця” проф. Вінницького педагогічного інституту Іллю Шульгу, члена Міжнародної Асоціації Україністів і подає заявку на видавничий грант ТУМ-Чикаго на видання спогадів про вченого “Україна була його любов’ю”. ТУМ-Чикаго приймає рішення надати кошти ВОО ВУТ “Просвіта” на очікуваний грант.

Якими ж справами живе Вінницьке ОО ВУТ “Просвіта”? Леонід Філонов у листі від 15.09.2003 повідомляє про знімання двох відеофільмів “Звичаєва Січ” (про козацьке таборування під Брацлавом) та “Березнева паморозь” (про репресії студентів-істориків Львівського університету у 1973 р.). Презентація фільмів планується на телебаченні Львова, Вінниці та Івано-Франківська. Серед заходів обласної “Просвіти” – семінар з проблем НАТО, день “Просвіти” на фотовиставці “Вінниця і вінничани”, цикл радіо- і телепередач про історію “Просвіти”.

*Дніпропетровське обласне об'єднання Всеукраїнського
Товариства “Просвіта” ім. Тараса Шевченка*

Січеслав-Дніпропетровськ розташований майже в центрі географічної карти України. Це край Запорозьких Січей, Козаччини. Тут розташований славетний музей ім. Д.І.Яворницького, тут – найстаріший гірничий університет України (заснований 1899 р.), і тут – ракетно-космічна “столиця” України – відомий на всю планету “Південмаш”, ракетоносії якого поки що є неперевершеними у світі. Це вони виносять на орбіти більшість супутників усіх країн за програмою “Морський Старт”. В цьому місті давня українська історія у дивний і неперевершений спосіб зустрілася з найновішими технологіями, з нашим спільним майбутнім.

У Дніпропетровську давно діє Товариство “Просвіта”, яке вже понад 10 років очолює письменник Володимир Заремба. Видається газета “Січеславський край”. З книг, які надіслані ТУМ-Чикаго до Дніпропетровська, створено дві читальні – у обласній дитячій та юнацькій бібліотеках. За підтримки Чиказького Товариства української мови видано дві книги В.Заремби.

Разом з тим, Січеславщина – великий край з великими містами. Одне з них, де ТУМ-Чикаго має безпосередні зв’язки – Кривий Ріг. Саме через Товариство “Просвіта” Кривого Рогу з далекої Америки, з Чикаго були передані вітаміни для дітей Чорнобиля, сюди ж безпосередньо надходять і посилки з книжками від шевченківців Чикаго. Про це, зокрема, пише у місцевому часописі “Криця” його редактор і голова місцевої “Просвіти” п. Людмила Зубко.

*Запорізьке обласне об’єднання Всеукраїнського
Товариства “Просвіта” ім. Тараса Шевченка*

Про перші отримані пакунки книг з далекого Чикаго повідомив заступник голови ТУМ Запорізької області доцент Микола Ткаченко (лист від 23.07.1992). Листування, підтримка Запорізького ТУМ (зокрема, на видання газети

“Пороги”) продовжується і у наступні роки. Володимир Бойко повідомляє у 1994 р., що книжковий дарунок передано Запорізькому державному Українському Національно-Культурному Центру “Народний Дім”.

Проблемами та спробами їх подолати наповнений лист голови Запорізької “Просвіти” Т.Шевченка від 12.08.1999: “...ні держава, ні Центральне Правління “Просвіти” не фінансують Запорізьку “Просвіту” з 1997 р., хоча техніка є (різограф надано в аренду Центральним Правлінням “Просвіти”), але бракує комп’ютера, справа про позбавлення Запорізької “Просвіти” приміщення розглядається в суді...”

І все ж труднощі подолані. У 2002 р. Б.Боднарук в газеті “Америка” (ч. 31 від 17 серпня) повідомляє, що Запорізька “Просвіта” протягом останнього часу провела цілу низку заходів: науково-практичну конференцію “Українське слово на Півдні України” за участю представників Запоріжжя, Луганська, Сімферополя, Києва, Дніпропетровська; конкурс на знання української мови серед студентів; вшанувала роковини від дня народження М.Лисенка.

*Донецьке обласне Товариство української мови
ім. Т.Г.Шевченка*

Спробу зав’язати контакт з Донецьким ТУМ Товариство Чикаго робить через п. Зелик (Арлінгтон) та Ів. Дзюбу (який у квітні 1990 р. відвідав Чикаго). Далі ці два Товариства все ж заспілкувалися і успішно співпрацюють до сьогодні. Треба сказати, що ТУМ Донеччини пройшовши ряд трансформацій, працює сьогодні фактично за Статутом, який прийняв ще при утворенні у 1989 р. і входить до Асоціації Товариств української мови України (туди ж, зокрема, входить ТУМ Київського національного університету та ін.). Що ж вдалося зробити разом ТУМ-Донеччини та ТУМ-Чикаго? По-перше, майже всі книги з надсилань ТУМ-Чикаго передані Донецькій обласній універсальній науковій

бібліотеці – ДОУНБ) та першим міським школам з українською мовою викладання (у 1989 р. їх не було взагалі, а сьогодні – понад 400).

По-друге, ТУМ-Чикаго підтримувало ініціативи ТУМ-Донеччина завжди – порадою, фінансово, матеріалами для преси. Ще 13.12.1991. голова ТУМ-Донеччини науковець Володимир Білецький повідомляє голову ТУМ-Чикаго п. Віру Боднарук про розміщення її інтерв'ю у донецькій газеті “Город”. Далі, у заснованій у 1992 р. ТУМ-Донеччина масовій газеті “Східний часопис” (виходила до 1997 р.) регулярно публікуються матеріали про контакти з діаспорою, Чиказьким Товариством. У 1994 р. ТУМ-Донеччини виступає ініціатором заснування дослідно-видавничої фундації “Український культурологічний центр” (УКЦентр) зі своєю поліграфічною базою, а у 1995 р. ТУМ-Чикаго підтримує ініціативу УКЦентру по заснуванню аналітичного журналу “Схід”, який ось уже 10 років регулярно (і вже без підтримки ТУМ-Чикаго) виходить в режимі 6-7 чисел на рік.

Прямі контакти ТУМ-Чикаго налагоджуються з активом “шевченківців”, УКЦентру та науковцями Донецька – проф. Володимиром Білецьким, заступником директора ДОУНБ Оленою Башун, проф. Олексою Швайкою, доцентом Вадимом Оліфіренком та ін. ТУМ-Чикаго підтримує ряд видавничих проектів донеччан. Саме у Донецьку тривалий час опрацьовувався архів письменника, есеїста, журналіста Івана Боднарука, привезений В.Білецьким з Чикаго. На його основі доцентом В.Оліфіренком укладено книгу “Між двома світами”; з візитом у Чикаго на конференції з української проблематики Іллінойського університету побували В.Білецький та О.Башун. Плідна співпраця двох українських Товариств триває і сьогодні. Красномовне підтвердження цього – книга, яку ти, шановний читачу, тримаєш у руках.

ТУМ-Чикаго підтримує також контакти з україномовними школами, гімназіями Донеччини і безпосередньо, до-

помагає їм книгами, матеріально (СШ № 65, № 30 у Донецьку, гімназія у м. Слов'янськ та ін.).

Луганське обласне об'єднання Всеукраїнського Товариства “Просвіта” ім. Тараса Шевченка

Тривалий час у цьому східному українському місті обласне Товариство української мови очолював п. Богдан Пастух – нині почесний голова Луганської “Просвіти”. “Чистосердечна Вам подяка за щирість та доброту і безкорисливу любов до Матері-України... Без книжки, живого слова неможливо розвивати свою національну самобутність. Зрушення у нас невеликі, але ми надіємось на відродження краю через молоде покоління.” – так пише Богдан Пастух у своєму листі у 1993 р.

Нині ж Луганську “Просвіту” очолює Володимир Семистяга. У своєму листі від 22.03.2002 він повідомляє, що “в Луганську просвітяни працюють на базі Українсько-Канадського культурно-просвітницького центру “Відродження” педагогічного університету ім. Т.Шевченка”. Організація бере участь у виданні літературного та історико-філологічного журналу “Бахмутський шлях”, для видання якого луганчани просять допомоги принтером і комп'ютером.

Контакти ТУМ-Чикаго з луганчанами не тільки заочні – у 2002 р. п. Віра і п. Богдан Боднаруки мали нагоду відвідати цей край, бо саме у Луганську відбувався Світовий Конгрес Українських Лікарських Товариств, гостями якого вони були (див. подорожі ТУМ-Чикаго).

А з Товариством української мови ім. Т.Шевченка “Просвіта” м. Свердловськ, що на Луганщині, у ТУМ-Чикаго прямі і ділові контакти. 11 лютого 1997 р. голова цього Товариства О.Олещенко надсилає лист-клопотання про грант в розмірі \$ 1325 від ТУМ-Чикаго на видання навчально-методичного посібника з історії Луганської області.

І уже 14 липня 1997 р. п. Богдан Боднарук повідомляє О.Олещенка, що такий грант надано коштом Галі Сосенко в пам'ять її передчасно померлого чоловіка д-ра Романа Сосенка.

Тривалий час ТУМ-Чикаго допомагає Товариству “Просвіта” м. Сіверодонецька (Луганщина) книжками, шкільним приладдям та одягом для бідних. І ось – добра звістка з Сіверодонецька від голови місцевої “Просвіти” п. Зої Дячкової: “Влітку ми організували просвітянські табори під Сіверськодонецьком і брали участь у пластових таборах на Донеччині. До Різдвяних свят підготували вертеп. Нині у школах ставлення до української мови покращилось. Ми продовжуємо працю з громадськістю на радіо, телебаченні, в пресі. Вся допомога, яку ви надаєте, роздається бідним людям, дітям-сиротам, дітям-чорнобильцям, багатодітним матерям, а книжки – по бібліотеках міста” (“Америка”, 29.04.2000; “Українські вісті”, 27.02.2000).

Херсонське обласне об'єднання Всеукраїнського Товариства “Просвіта” ім. Тараса Шевченка

Ще у 1992 р. голова Херсонської “Просвіти” п. Микола Братан у своєму листі поряд з подякою за одержані від ТУМ-Чикаго книжки висловлює оригінальне побажання: “Хотілося б мати книжки американських авторів пригодницького жанру в оригіналі, бажано вперше надруковані до 1992 р. У нас є професійні перекладачі з англійської, а наші видавництва сьогодні віддають перевагу саме цьому жанру”.

Ось воно – відверте і актуальне суспільне замовлення. Цікаве для багатьох, для широкого читача – і так необхідне в океані російськомовного бульварного роману, який заповнив усі полиці крамниць від Луганська до Львова.

Подібну “перекладацьку” ідею в ті ж часи висловлювало і Донецьке Товариство української мови, але йшлося

про необхідність перекладу і насичення українського ринку якісним кінопродуктом. На жаль, нічого з тих планів не зреалізовано.

Але херсонці залишилися вірними своєму пріоритету на видання книг. У листі від 30.04.2004 вже новий голова “Просвіти” п. Олег Олексюк повідомляє, що підготовлено до друку збірку маловідомих творів Чайки Дніпрової, збірку історичних нарисів про селянські повстання 1918-1932 рр. на Херсонщині (автор – Дементій Білий), збірку віршів про рідну мову поетів Херсонщини різних століть.

*Житомирське обласне об'єднання Всеукраїнського
Товариства “Просвіта” ім. Тараса Шевченка*

Як і в інші землі, Житомирщина одержує книжковий надсилання від ТУМ-Чикаго. Вони йдуть не тільки до “Просвіти”, але й в інші українські громадські організації. Ось що пише голова жіночої громади Житомира п. Люба Ярмолюк (лист від 9.04.1994): “Прийміть щире подяку від інтелігенції м. Житомира за ту турботу, яку ви проявили у своєму добродушному жесті, подарувавши так люб'язно бібліотечку періодики та окремі книги з різних галузей знань. Житомирське учительство, етнографи, мистецтвознавці мають гарну нагоду крізь призму дописувачів до “Нашого життя”, “Молодої України”, “Сучасності” та ін. видань побачити життя українців у США, їх ревну шанобу до святого Слова нашого.” Повідомляючи далі, що “у Житомирському ТУМі відбулися структурні і кадрові зміни” п. Л.Ярмолюк висловлює готовність Жіночої громади Житомира до співпраці. І наостанок: “Ваша допомога, віра в Україну робить нас стійкішими, додає впевненості”.

Теплі слова подяки за щедрий книжний дарунок висловлює ТУМ-Чикаго і голова Житомирського обласного об'єднання “Просвіта”, член Національної спілки письменників України Анатолій Журавський (лист на ім'я п.

В.Боднарук від 12.11.1998): “Щиро радує те, що у Вашій особі, хай і на відстані, ми відчуваємо великого друга материкової України”.

Івано-Франківське обласне об'єднання Всеукраїнського Товариства “Просвіта” ім. Тараса Шевченка

Ще 01.08.1992 депутат Івано-Франківської міської ради народних депутатів п. Уляна Скальська повідомляє голову ТУМ-Чикаго п. Віру Боднарук про отримання посилки книг. *“Найбільшу цінність, - пише вона, - представляє для нас читанка “Золоті ворота”, “Нарис історії української літератури”, які ми використовуємо для першої української гімназії після її відкриття 01.09.1992. Дуже цінні також альманахи “Гомін України”. Цікаво було отримати, як зразки тих видань, про які ми не знали – “Лікарський вісник”, “Українці у Гарварді”, жіночий журнал “Наше життя”. “Визвольний шлях” – це справді один з найцікавіших журналів.”* І далі: *“... найбільше потрібні підручники з історії літератури, бо вона у нас викривлено подавалася...”*. Шановна депутатка висловила те, що було типовим для всієї України! Перші правдиві підручники з історії, літератури, перші УКРАЇНСЬКІ букварі і читанки в 1990-х роках прийшли в Україну з діаспори! Це правда, як правда і те, що велика кількість назв журналів, книг (і художніх теж!) з діаспорових видавництв багатьох в Україні заставила по-новому осмислити складові українського культурного процесу. Спасибі в тому нашій діаспорі і особливо невтомному ТУМ-Чикаго.

Голова Івано-Франківського Товариства української мови “Просвіта” С.Шулепа повідомляє ТУМ-Чикаго про одержання *“49 книжок українською мовою, 21 книжки англійською і інш. мовами, 12 одиниць періодики”,* а також канцелярських товарів для потреб Товариства (лист від

21.07.1994). *“Щиросердно дякуємо”* – лист з українського Прикарпаття через тисячі кілометрів у далеке Чикаго.

А ось лист заступника голови обласного об'єднання Івано-Франківського об'єднання ВУТ “Просвіта” проф. Миколи Лесика від 02.03.2004, пронизаний стурбованістю станом української мови в Україні. Щоправда, шановний пан професор вважає, що *“виправити ситуацію можна невідкладною і потужною діяльністю, просвітою громади з метою усвідомлення нею свого конституційного обов'язку. На це, власне, і спрямовані зараз зусилля нашої обласної “Просвіти”*. І далі: *“всі сили скеровуємо на те, щоб “Просвіта” стала основою об'єднання всього національно свідомого активу області, включаючи працівників освіти, духовенства, охорони здоров'я і т.п. Хочемо, щоб просвітянською діяльністю були охоплені всі міста і села області”*. М.Лесик далі повідомляє, що *“Нині ми бачимо її (“Просвіту”) як найбільш масову громадсько-політичну організацію з серйозною економічною складовою, з комп'ютерною технікою, кооперативним рухом та кредитовими спілками... Одним з наших планів є створення при обласній “Просвіті” видавничого центру, налагодження випуску поліграфічної продукції. Тому просимо Вас, по можливості, профінансувати наш проект або допомогти обладнанням.”*

Ми цитуємо цей лист так повно тому, що, на нашу думку, він наочно показує стан і сучасне місце “Просвіти” в суспільстві, яке мислиться провідним просвітянам. Це, по суті, концептуальне бачення ролі “Просвіти”, її призначення, побудови та джерел фінансування. І хоч рамки нарисів про ТУМ-Чикаго не кореспондуються з дискусією, все ж дамо декілька актуальних зауваг.

По-перше, ми знаємо, що на Референдумі 1 грудня незабутнього 1991 року Івано-Франківщина дала “ЗА” незалежну Україну понад 90% голосів. Ми знаємо, що і у 2004-у на виборах Президента Івано-Франківщина дала майже такий же відсоток голосів “ЗА” народного Президента Віктора

Ющенко. То яка ж ще просвітницька робота потрібна високосвідомим людям Івано-Франківщини?

По-друге, щодо того, “щоб “Просвіта” стала основою об’єднання всього національно свідомого активу області” і до того ж “громадсько-політичною організацією”. Таке гасло було слухним у до-РУХівські часи. Після утворення сузір’я партій в Україні саме вони перебрали на себе провідну роль у політичній роботі з консолідації суспільства. І то вочевидь повинна зробити ПАРТІЯ ПРЕЗИДЕНТА.

Що ж залишається “Просвіті”? Дійсно – серйозна (професійна!) робота там, де на культурній ниві ще залишилися “вузькі місця”, професійна видавнича і до видавнича робота. Для цього гостро необхідний свій видавничий центр (і то – вже давно), особливо коли влада є в області не опонентом, а радше союзником. Конче треба практичне (!) впровадження української мови у ВСІ сфери життя суспільства. Ось де Статутна дія “Просвіти”!

Тільки дивно, як на розум українця-східняка, про всі ці плани чути в постановочному порядку на 15-у році незалежності від “шевченківців” Івано-Франківщини.

Львівське обласне об’єднання Всеукраїнського Товариства “Просвіта” ім. Тараса Шевченка

Переглядаючи архів листування ТУМ-Чикаго зі Львівським Товариством української мови, бачимо, що останнє цілком правильно ставило собі на меті створення власної (і сучасної!) поліграфічної бази ще у 1990 р. (лист керівника управи Львівського ТУМ Ігоря Мельника за № 243 від 31.07.1991). Цікаво і показово, що саме до такого рівня навіть “просунуте” Донецьке ТУМ не встигло розвинути і тільки у 1997-99 рр. вже його дочірня організація – “Український культурологічний центр” ставила подібні завдання. Тут є над чим замислитися, адже навіть в цьому окремому прикладі унаочнено певне “відставання в часі” розвитку

громадських організацій Східної України від їх аналогів у Західній Україні. Може саме тут і криється частина відповіді на той вузол проблем подальшого культурного розвитку на Сході, який себе чітко виявив під час виборів Президента України у 2004 р.?

Але повернемося все ж до Львова і Львівського Товариства. Ось листи подячні та інформаційні листи до ТУМ-Чикаго директора бібліотеки ім. В. Стефаника д-ра Лариси Крушельницької (від 10.1992), голови Стрийської “Просвіти” Наталки Почтовнюк та директора народного дому м. Стрий Юрія Мокрицького (від 26.10.2002), голови Львівського ТУМ “Просвіта” Романа Лубківського (за № 265 від 21.05.1997). Промовистими є “сотенні” числа листів Львівського ТУМ “Просвіта” – вони демонструють ту активну переписку, велику роботу, яку вело і веде Львівське ТУМ – одне з перших провідних в Україні Товариств, що стало на захист української мови, і яке ще у 1988 р. ділилося своїм досвідом з донеччанами (листування Р. Іваничука та В. Білецького).

Хочеться побажати львів'янам-шевченківцям і надалі бути настільки активними і цілеспрямованими, водночас не припиняти своєї опіки проблемами Сходу України.

*Кіровоградське обласне відділення Всеукраїнського
Товариства “Просвіта” ім. Т.Г. Шевченка*

“Шановна пані Боднарук! Дуже вдячні Вам за вислани книги, - пише в листі від 20 липня 1992 року професор Гр. Ключек з Кіровограда, - всі книги передаються у спеціальну книгозбірню при кафедрі української літератури Кіровоградського пединституту. Ваші книги, що написані і видані в умовах свободи, допомагають нам відкрити для себе багато нових сторінок у нашій історії та культурі. Зараз у нас відбувається бурхливий процес переосмислення минулого...”, - і далі, - “Просимо Вас продовжити з висилкою

книг. Нас особливо цікавлять книги з українського літературознавства та історії України, її культури.”

У листі від 17 січня 2001 р. голова обласної кіровоградської “Просвіти” А.Іванко дякує ТУМ-Чикаго за фінансову допомогу у виданні його книги “Історики України”, повідомляє про діяльність обласного Товариства, яке схоже з іншими – 24 січня – урочисте зібрання громадськості присвячене пам’яті героїв Крут, регіональна конференція “Державна мова як фактор формування української ідеї” тощо.

Луцьке обласне об’єднання Всеукраїнського Товариства “Просвіта” ім. Тараса Шевченка

“Портрети” місцевих, а часто і обласних “Просвіт”, які надають їх керівники, часто дуже схожі – з одного боку широка народна ініціатива, ентузіазм мас, готовність активістів працювати задля ідеї відродження, а з іншого – відсутність для того умов – приміщень, техніки, фінансового забезпечення, матеріальних ресурсів тощо. Хто в цьому “контрасті” винен – місцева влада, місцеві умови, чи ділові якості функціонерів – як владних так і “просвітянських”?

Типову картину описує у своєму листі від 20.05.1994 тодішній голова Волинської крайової “Просвіти” п. Йосип Струцюк, який нарікає на відсутність приміщення для обласного офісу організації (і це на Волині!). Разом з тим, п. Струцюк дякує за надсилання книг від ТУМ-Чикаго, ділиться новинами з творчого життя поетів Волині.

Миколаївське обласне об’єднання Всеукраїнського Товариства “Просвіта” ім. Тараса Шевченка

“Пані Віро! Висловлюємо вам подяку за Вашу допомогу і підтримку українських шкіл. Завдяки Вам і представнику Фундації ім. І.Багряного в Харкові п. В.Усенко нещодавно

давно наша школа отримала безкоштовно 10 примірників хрестоматії “Вірю” і 8 примірників книги І.Багряного “Золотий бумеранг”. Ці книги допоможуть нам відроджувати українське слово, вивчати духовну та культурну спадщину нашого народу” – ці теплі слова подяки належать бібліотекарю середньої школи № 57 м. Миколаєва Наталії Гринько.

Про передачу декількох пакетів книг надісланих з Чикаго місцевій “Просвіті” повідомляє у своєму листі від 09.07.1997 р. п. Василь Сліпець: “Всі або майже всі книги та журнали ми передали до бібліотеки Миколаївського філіалу Національного університету “Кієво-Могилянська академія”, який стає центром українського відродження на півдні України”. І далі: “Окремо треба сказати про багато томів “Літопису Української повстанської армії”, які Ви надіслали нам. Ці книги мають винятково велике значення для істориків і науковців та й взагалі для всіх, хто хоче дізнатися правду про героїчну епопею боротьби українського народу за своє визволення”.

Голова Миколаївського об’єднання товариства “Просвіта” п. Микола Завгородній у листі від 24.11.1999 змальовує умови, в яких працює “Просвіта”, і стан української мови в регіоні: “На теренах Миколаївщини мешкає 1,3 млн людей, з них понад мільйон українців, які у більшості зросійщені. В районах області у школах викладання в основному ведеться державною мовою (приблизно 80%), а в м. Миколаєві – лише 32% учнів навчаються українською мовою. Товариство постійно аналізує процеси в мовній політиці. Порушуємо мовні питання перед владою. ... На жаль, бракує книжок, техніки та коштів для виконання статутних завдань. Тутешня влада нам майже не допомагає. Вона не є українською, а бюрократичний апарат залишається старий”. І вже звична подяка ТУМ-Чикаго за підтримку: “Ми щиро вдячні, що українська громада Чикаго і Ви особисто підтримуєте об’єднання, присилаючи літературу. Правління передавало книги нашим колективним членам, вищим навча-

льним закладам, гімназіям, бібліотекам, школам. Ми бажали б і надалі співпрацювати в цій царині”.

Проректор Миколаївської філії Національного університету “Киево-Могилянська академія” п. О.М.Трунов у листі від 13.10.1997 пише: “З щирою вдячністю повідомляю Вам про те, що ми отримали Вашу стипендію, а також книжки, які вже кілька місяців використовуються у нашій бібліотеці. Наша філія НаУКМА докладає значних зусиль щодо створення україномовного середовища у нашому здебільшого російськомовному місті”. А ректор Миколаївської філії НаУКМА п. Л.П.Клименко у листі від 03.09.1998 продовжує думку своїх колег: “Велика подяка Товариству української мови Чикаго за допомогу у комплектуванні фонду бібліотеки Миколаївської філії НаУКМА українською літературою.... Дуже радий повідомити Вам, що обласний осередок Товариства Української Мови ім. Т.Шевченка “Просвіта” пильно стежить за розвитком нашої Академії... Загалом за 1997-1998 роки від ТУМ “Просвіта” було отримано 539 примірників” (книг ТУМ-Чикаго – ред.).

*Одеське обласне об'єднання Всеукраїнського
Товариства “Просвіта” ім. Тараса Шевченка*

Одеса – українська перлина біля моря. Хто цього не знає? І навіть більше – місто веселих, доброзичливих, оптимістів зі своїм власним неперевершеним почуттям гумору. Отже – Одеса!

Тут “живуть” і плідно працюють декілька активних громадських осередків, які поставили собі на меті відродження української мови і культури. Одне з них – Українське мовно-культурне товариство “Лелека”. У вже далекому 1993 р. його голова Ф.Нарійчук пише до ТУМ-Чикаго: “Дуже вдячні Вам за теплі слова і допомогу... Дійсно в нашому зрусифікованому краї правдива література дуже потрібна. Велику частину, яку одержали від Вас, ми передали в украї-

нську дитячу читальню, яка є базовою читальнею нашого Товариства. Завідувачем тут працює ініціатор створення Товариства української мови в Одесі у 1989 р. Наталка Білінська... Зараз особливою сферою нашої діяльності є українське військо і школа. Для військових ми закупили 10 тис. підручників для вивчення української мови (на весь Одеський військовий округ). Для шкіл замовили 20 тис. підручників і духовну літературу”. І далі про те, що “болить”: “Дуже шкода, що не можемо “стягнутися” на копіювальний апарат... Без своєї преси і подачі оперативної інформації важко проводити діяльність”. Одеське Товариство “Лелека”, як бачимо – ще на початку 1990-х вело масштабну роботу, мріяло про власну поліграфічну базу.

У 1996 р. активіст Одеської “Просвіти” Анатолій Вдовиченко виходить з пропозицією передачі Одеській обласній державній бібліотеці добірки книг, яку було зібрано зокрема з надсилань ТУМ-Чикаго (подячний лист директора бібліотеки Л.О.Жирнової від 17 липня 1996 р.). А у 2001 р. стараннями цього ж активіста була висунута ініціатива створення “Української книгарні” (“Свобода” від 17.02.2001).

*Полтавське обласне об’єднання Всеукраїнського
Товариства “Просвіта” ім. Тараса Шевченка*

“Отримали від Вас четвертий пакунок з книжками та журналами. Дуже Вам вдячні за допомогу нашому Товариству. Всі книги та журнали дуже цікаві і такі, яких поки що немає в Україні... Частина книжок, які Ви надіслали, ми вже передали до дитячої обласної бібліотеки, інші будуть зберігатися у бібліотеці “Просвіти” – це рядки з листа голови Полтавського товариства української мови ім. Т.Шевченка “Просвіта” п. Миколи Кульчицького та референта Товариства Ганни Киященко від 20 серпня 1992 р.

На загал Полтавське Товариство “сидить” на таких землях, де не можна бути неактивним. Тому саме тут народжується рок-фестиваль “Мазепа-фест” (2003), тут активно діє “Пласт” (“Свобода”, 14 грудня 2001).

І звичайно, полтавчани – люди вдячні, гречні, про що зайвий раз пересвідчуєшся з листа-вітання, листа-подяки голові ТУМ-Чикаго п. Вірі Боднарук від директора Полтавської обласної бібліотеки для дітей Леоніда Чобітько: “...Щиро вдячні Вам за Вашу просвітницьку діяльність, дякуємо за розуміння і підтримку, дякуємо за книги, які Ви нам надіслали. Щастя Вам у праці та духовному зростанні!”.

Щастя і Вам, полтавчани! З води і роси!

Рівненське обласне об'єднання Всеукраїнського Товариства “Просвіта” ім. Тараса Шевченка

“Високоповажна пані Боднарук! Нарешті після 10-и тижнів Ваш міх з дарчими книжками добився до Рівного. Якнайсердечніше дякую Вам, Пані Професор, за такий щедрий дарунок, особливо за “Життя Ісуса Христа”, “Історію України”, “Географію України”, за “Слово”, за І.Багряного і т.д., а ще більше – за “Визвольний шлях”. Кожна стаття з надісланих Вами часописів стане окремою каталожною карткою у картотечі “Відродження української національної культури”. За цими матеріалами у читальню “Просвіти” приходять учителі, студенти, учні.” Це рядки з подячного листа голови Рівненського обласного Товариства української мови ім. Т.Шевченка “Просвіта” Бориса Степанишина (12 серпня 1992).

У 2001 р. вже в.о голови Рівненського обласного об'єднання товариства “Просвіта” п.Любомир Гладун та старший референт Товариства Євгенія Гладунова дякують ТУМ-Чикаго за надану фінансову допомогу у виданні “Слова о полку Ігоревім”. І повідомляють, що одночасно друку-

ють “Кобзар” Т.Шевченка – позацензурний варіант 1840 р. з паралельним текстом сучасного видання, розробляють план подальшої видавничої діяльності.

У 2002 р. рівничани (п. Євгенія Гладунова) знову повідомляють ТУМ-Чикаго про хід і розвиток своєї видавничої діяльності та фінансові проблеми. Зокрема, в планах і друзі – “Правда Кобзаря” В.Барки, “Енеїда” І.Котляревського, “Кобзар” (Симоновича) та ін.

Окреме слово – про Острозький Національний університет “Острозька Академія”. З цим славетним вищим навчальним закладом ТУМ-Чикаго працює безпосередньо. Ось рядки з листа ректора університету проф. Ігоря Пасічника: “Вельмишановна пані Віро Боднарук! Прийміть мої найкращі вітання й сердечну подяку за Вашу підтримку розбудови Університету “Острозька Академія”. Ми дуже цінуємо допомогу українських патріотів за кордоном.” І далі: “Щойно нам стало відомо про надання Товариством Української Мови ім. Т.Шевченка (Чикаго) стипендії \$ 2000 студенту нашої Академії, стипендіальний комітет визначився з кандидатурою стипендіата”. (лист від 8 вересня 2000). У 2002 р. (лист № 321/02 від 13.12.2002) проф. І.Д.Пасічник зокрема пише: “Весь колектив викладачів та студентів сердечно дякує Вам, пані Віро та пане Богдане, за щедру пожертву для будівництва нової читальної зали наукової бібліотеки. Ми вирішили, що на її стінах будуть викарбувані Ваші імена. Великою честю для нас є Ваша згода бути представником фонду друзів Острозької Академії у штаті Флорида”. І у 2004 р. (лист № 174/04 від 20 серпня 2004): “Надзвичайно захоплені просвітницькою і благодійною діяльністю Товариства Української Мови ім. Тараса Шевченка у США” (підпис – проф. Ігор Пасічник).

*Сумське обласне об'єднання Всеукраїнського
Товариства “Просвіта” ім. Тараса Шевченка*

“Ми отримали довгоочікувану бібліотеку: часописи “Союзу Українок”, “Молоду Україну”, альманахи, художню і публіцистичну літературу, методичну, три “Букварі”, основи теорії економіки, “Історію України” Крип’якевича. Це дуже багатий матеріал для вчителів та викладачів української мови, літератури.” – так у своєму листі від 6 квітня 1993 року повідомляла “від Сумського міського ТУМу” п. Надія Кондратюк. Вона ж пише: “До літератури англійською, французькою та іспанською мовами у нас, на жаль, поки що виявляє зацікавлення мала кількість відвідувачів, членів Товариства”.

Варто тут підкреслити – як правдиво і як влучно зображена активістом Сумського ТУМ “Просвіта” ситуація з освітою щодо іноземних мов в Україні. На жаль, при досить великому авторитеті української (ще радянської) освіти у галузі точних наук, у гуманітарній сфері – маса проріх – у економіці, філософії, політології, у іноземних мовах – ці та інші науки гуманітарного циклу в СРСР або вчили з позицій марксизму-ленінізму (і залишали “за бортом” великі надбання людства, власних письменників, поетів, істориків), або вчили “для галочки” – ті ж іноземні мови (а нащо “простій” людині їх знання?). Така була філософія освіти. В новій Україні все повинно змінитися на краще – є і буде правдива історія, література, сучасна філософська думка, і, зрозуміло, іноземна мова, в першу чергу – англійська. У “відкритому світі” вона конче необхідна.

А контакти ТУМ-Чикаго з Сумським ТУМ “Просвіта” міцніли і розвивалися всі ці роки.

*Тернопільське обласне об’єднання Всеукраїнського
Товариства “Просвіта” ім. Тараса Шевченка*

Голова Тернопільської обласної “Просвіти” п. Богдан Головин 28 грудня 1992 р. повідомляв про одержання 2-х посилок з літературою від ТУМ-Чикаго з 9-и надісланих.

Прикро за таку роботу пошти, та ще й на Західній Україні, яку всі інші в ті часи брали за взірець. А можливо ті цінні надсилання десь залежалися у портах... Але те, що прийшло, було використано дуже раціонально, з максимальною ефективністю, бо передане у провідний вуз краю – Тернопільський інститут народного господарства на руки п. Івана Яремчука. Попри такі справи, тернополяни-шевченківці планували ще у 1992-у розжитися ксерокопіювальним апаратом для видавничих мікропроектів та інших потреб Товариства, про що й прохали ТУМ-Чикаго.

У 1998 р. Тернопільська “Просвіта” за інформацією того ж голови Правління Б.Головина перебувала у важкому стані. Борги за аренду приміщення, виготовлення членських квитків склали \$ 1000, “більшість підприємств не працює, а ті, що діють, задавлені податками. А тому ніхто не має можливості нас спонсорувати. Я залишився один...” (мова йде про керівництво – прим. ред.) – ось такий сумний лист п. Б.Головина. Схоже, що то був час організаційної кризи у Тернопільській “Просвіті”, бо надалі її діяльність все ж налагодилась.

*Закарпатське обласне об'єднання Всеукраїнського
Товариства “Просвіта” ім. Тараса Шевченка*

У листі з Ужгорода від активіста “Просвіти” Ю.Керекеша від 1993 р. подяка ТУМ-Чикаго і визнання великого неоціненного внеску української діаспори на ниві національної культури: “Отримали від Вас посилку з книгами. Сердечно дякуємо... Ми знали, що наші брати в діаспорі живуть інтенсивним творчим життям. Однак, судячи з тієї літератури, яку Ви нам надіслали, це життя багатше і багатогранніше, ніж нам уявлялося. Гідна подиву і поваги справді подвижницька праця українців, що виконувалася далеко від рідної землі в умовах чужого оточення”.

А от лист від Закарпатської “Просвіти” від 25 грудня 1994 р. можна було б повторити і у 2000-2004-у, хіба що з деякими варіаціями. А йшлося про те, що “влада в Києві, в областях та й на Закарпатті в містах і селах здебільшого в руках колишніх партократів, що дедали більше піднімають голову й не будують, а руйнують державу”. А ось майже “один в один” картинки з президентських виборів-2004: “спричинилися до цього не лише несвідомі виборці, а передусім члени виборчих комісій, які можновладцями комплектувалися з таких вірних людей, що мають великий досвід у підробці голосування”. І далі: “Винні в цьому, звичайно, й свідоміші, але самолюбиві українці, що дбають не про інтереси Вітчизни, а про задоволення своїх амбіцій”. Може тут, на цій фразі хтось себе впізнає, панове Поводирі, панове Депутати, панове Бізнесмени? Нагадаємо – це пишуть закарпатці до ТУМ-Чикаго у 1998 р. (!) Значить наші біди “кувалися” й “виростали” задовго до того, а несила їх витерпіти прорвала греблю й вилилася у Помаранчеву революцію тільки восени-взимку 2004-го. Довго ж ми терпіли, панове українці!

Але прочитаймо далі вельми цікавий закарпатський лист з 1998-го: “Розбрат, розпорошення українських патріотичних сил – найбільший наш ворог. Пригадуються слова, сказані з цього приводу Олегом Ольжичем: “Це глибока рана в нашому національному організмі, і поки вона не загоїться, нація не стане здоровою”.

Віщі слова. Прислухаймося до них. Гуртуймося, єднаймося навколо одного лідера. Пам’ятаймо Тараса Шевченка, який закликав “Гетьмана єднати”.

*Чернівецьке обласне об’єднання Всеукраїнського
Товариства “Просвіта” ім. Тараса Шевченка*

“Щиро вдячні за вашу працю на вівтар України та допомогу нашому Товариству в його просвітницькій та полі-

тичній діяльності,” – так починається один з листів голови Чернівецького обласного ТУМ проф. Тараса Кияка до ТУМ-Чикаго (Чернівці, 16 листопада 1991 р.). Шановний професор прекрасно розуміє, що попри успішні перші кроки демократів в Україні, зокрема на Чернігівщині, – Всеукраїнське свято Хотинської битви, відкриття пам’ятника Гетьману Сагайдачному та погруддя Сидору Воробкевичу, заснування видавництва обласної "Просвіти", заснування нового журналу, ліцею, організація Форуму інтелігенції області, заснування Центру Буковинознавства при університеті, плани найближчим часом закупити відпочинковий табір у горах і т.д., – попри все це “справжня незалежність попереду, на неї доведеться ще довго, не покладаючи рук, працювати”. Це було сказано у 1991-у.

І дійсність останніх 15 років підтверджує правильність цих слів. З непростими роздумами вчитуємося у пізніші листи голови Чернівецької обласної “Просвіти” Віктора Косяченка до ТУМ-Чикаго. У 1993 р. в області розпочато видання журналу “Ластівка”, який просвітяни вважають продовженням відомого видання “Українська ластівка”, заснованого у часи румунської окупації краю – у 1933 р. Але станом на 2002-2003 рр. журналом опікуються вже фактично дві людини – сам голова “Просвіти” пенсіонер В.Косяченко та його колежанка. Обласна державна адміністрація відмовляє у фінансовій підтримці журналу, як, до речі й інших проєктів Товариства. Журнал виходить, але якими зусиллями... Водночас бракує і вже звичного у наш час електронного зв’язку, який В.Косяченко намагається налагодити з ТУМ-Чикаго через свого сина (лист від 28.02.2003).

Просто дивно – як швидко було втрачено таку потужну динаміку шевченківців-професіоналістів 1991-го! Де поділися маси ентузіастів-шевченківців, де їх колишній авторитет серед влади, де видавництво обласної "Просвіти", Центр Буковинознавства, засновані у вже далекому 1991-у, де масштаб акцій, справ того часу, і де вдумлива та мудра

політика державців? Адже ж живемо на своїй – не чужій землі!

*Харківське обласне об'єднання Всеукраїнського
Товариства “Просвіта” ім. Тараса Шевченка*

Підтримка харківської газети “Просвіти” для дітей і дорослих “Журавлик” майже з її початків – ось рефрен контактів ТУМ-Чикаго і Харківського ТУМ “Просвіта” (нині – “Харківського обласного об'єднання “Просвіта”). А спершу із закликом підтримати нове починання на ниві дитячих патріотичних мас-медіа Південного Сходу України звернувся до Чиказького Товариства голова Харківського ТУМ “Просвіта” А.Кіндратенко (лист від 28.07.1993). На той час перші числа “Журавлика” вже вийшли, але для подальшої роботи бракувало всього – коштів, комп'ютера, факсу, ксерокса. Допомога була надана. Газета “Журавлик” виходить до сьогодні.

Але Харківське Товариство чи то стрясають, чи то переслідують якісь колізії – з владою, правоохоронцями, ревізійними органами (вилучення книжок О.Різниченка “Спадщина тисячоліть. Чим українська мова багатша за інші”) тощо. В чому річ? В чому причина такого явища, зовсім не притаманного часам Української держави, а немов би то чогось з часів СРСР? Адже жодне Товариство української мови, жодна з “Просвіт” в Україні, навіть у період надзорстких виборів-2004 не піддавалася нападам, погромам. А саме останнім словом “погром” харківські “просвіт'яни” Г.Варченко (заст. голови обласної “Просвіти”) та Ю.Капустіна (відповідальний секретар) кваліфікують у своєму листі від 17 травня 2004 р. дії міліції. І що викликає здивування – дії правоохоронців самі функціонери “Просвіти” пов'язують із заявою колишнього члена Правління Харківської “Просвіти” Анатолія Здорового, який ще раніше вимагав “знищити весь наклад” книги О.Різниченка.

Щось там негаразд, панове-колеги. Якщо вже самі згоди не дійшли, то може компетентні рецензенти вас розсудять? Саме час втрутитися в ці справи і Центральному Правлінню “Просвіти” в Києві. Розібратися в ситуації.

А на Харківщині є багато достойних і талановитих людей, творчих колективів. Серед них – самодіяльний театр “Арабески”, який гастролював у Чикаго та молодіжний театр “Прозріння”. Обидва ці колективи були підтримані ТУМ-Чикаго. Зростання їм і успіху!

*Хмельницьке обласне об'єднання Всеукраїнського
Товариства “Просвіта” ім. Тараса Шевченка*

“...Готуємося до ювілею – 100 річчя “Просвіти” на Поділлі. Плануємо у листопаді 2005 р. провести науково-практичну конференцію, а у квітні 2006 р. – урочисту академію у Кам'янці-Подільському та Хмельницькому. Підготуємо до друку книгу з ілюстраціями, в якій буде висвітлено шлях Подільської “Просвіти” за 100 літ.” – це рядки з листа п. Віталія Мацька, голови Хмельницької обласної “Просвіти” (04.10.2004). Разом з тим, хмельничани дякують за підтримку ТУМ-Чикаго: “Правління обласної “Просвіти” з радістю зустрів вістку про те, що ТУМ-Чикаго вирішило виділити просвітянам Хмельниччини 200 ам. дол., за що висловлюємо сердечну вдячність. На яку мету будуть використані кошти? По-перше, на поточний момент, по-друге – проведення обласної звітно-виборчої конференції”. У просвітянській пресі з подякою ТУМ-Чикаго за надіслані книги і журнали виступив Петро Маліш, член Правління Хмельницької “Просвіти” (2000 р.).

Загалом же умови роботи хмельницьких просвітян досить важкі. В листі від 26 березня 2003 р. той же Віталій Мацько, повідомляючи адресу електронної пошти (нарешті цей оперативний зв'язок встановлено!), нарікає, що “Ні вдома, ні в “Просвіті” комп'ютера не маємо. Ще не розжи-

лися”. Повідомляє про будівельні труднощі “Просвіти”:
“Тисяча штук цегли коштує 265 гривень. Потрібно не менше 24 тис. штук цегли. Незважаючи на скажені ціни, поволі приступаю до роботи на благо “Просвіти”, сподіваючись на Бога, на власні сили і на добрих друзів як в Україні, так і за кордоном. Бо зволікати далі нікуди.”

І це – правда!

*Черкаське обласне об’єднання Всеукраїнського
Товариства “Просвіта” ім. Тараса Шевченка*

Олена Фещенко від обласної “Просвіти” пише до ТУМ-Чикаго (26.09.1996): “Просвітяни Черкащини дякують Вам за значну допомогу – за книги та періодику, надіслану нам. Ці матеріали поповнили книгозбірні нашого університету, військових частин, шкіл області.” І далі: “Теплий спомин залишили Ви у моїй душі. Дуже дякую долі, що вдалося з Вами зустрітися.”

Разом з тим в листі і біль нашого часу – прохання допомогти з тимчасовим працевлаштуванням у США трьом “просвітянам”. В Україні сьогоднішню трудову еміграцію називають “четвертою хвилею”. Людей гонить у світі нужденне життя і неможливість самозабезпечення вдома, надія на ліпші умови за кордоном. Виправдовувати їх? Засуджувати? Важко сказати. У кожному випадку все дуже порізному. Але те, що за кордон України подалися в пошуках роботи, житла, заробітку 7 млн працездатних громадян – це однозначно є вина держави.

*Чернігівське обласне об’єднання Всеукраїнського
Товариства “Просвіта” ім. Тараса Шевченка*

Як і у багатьох інших листах від крайових організацій Товариства української мови в Україні, Чернігівське обласне ТУМ у 1992 повідомляло ТУМ-Чикаго про одержання

книг з Америки, використання їх у бібліотеках і школах українознавства на Чернігівщині, а також про відкриття перших храмів УАПЦ в області (лист голови Чернігівського ТУМ Василя Чепурного від 15.04.92).

Про діловитість і суттєвий розвій роботи Товариства свідчать листи вже голови Чернігівської “Просвіти” В.Чепурного від 12.12.2000, 08.08.2003 та 21.10.2004. В них інформація про видавничу роботу чернігівчан, зокрема, про “фантастичні проекти” – відкриття української радіостанції та книгарні “Просвіти”, а також про більш “реальні” – видання тижневої газети “Сіверщина”, її 500-тий випуск (виходить вже понад 10 років!). Газета виходить дуже добрим накладом – 22 тис. Ще Чернігівська “Просвіта” опікується газетою “Біла хата” та всеукраїнським історико-краєзнавчим журналом “Сіверянський літопис”. А ще відкрили книгарню “Добра книга”, у яку на договірній основі понад 15 видавництв надсилає свої нові книги. Книгарня диспонує понад 600 назв книжок, пропонує найбільший у Чернігові вибір українських аудіо- та відеокасет.

Успіху вам, чернігівчани!

*Кримське республіканське Товариство української мови та
Кримське республіканське об'єднання Всеукраїнського
Товариства “Просвіта” ім. Тараса Шевченка*

З 1989 р. – 16 років поспіль – у Криму діє Кримське республіканське Товариство української мови ім. Т.Г.Шевченка, ядро якого складають ентузіасти та професіонали Алла Петрова (голова Товариства) та Олександр Польченко. Унікальність регіону в тому, що українців у Криму на сьогодні – меншість, шкіл у 1989 не було взагалі, не кажучи вже про вузи. Тому треба працювати дуже цілеспрямовано, професійно, “вирощуючи” (“створюючи”) сучасних молодих українців чи не з пелюшок. Саме так діє ТУМ Криму.

Алла Петрова та Олександр Польшенко з самих початків Кримського ТУМ цілеспрямовано працюють з талановитими дітьми, опікуються протягом багатьох років учнями перших українських класів, відкритих ще у 1991 р. Ними ще у 1993 р. створена дитяча театральна студія “Світанок”, яка успішно працює понад 10 років, у 1998 р. започатковано літературний конкурс “Ми діти твої, Україно”. Підготовлено збірку творів переможців цього конкурсу.

Але ситуація на сонячному півострові з українством, українською освітою і культурою залишається важкою. Ось що пише А.Петрова у своєму листі до ТУМ-Чикаго від 15.04.2003: “У державі зміни ідуть, та щось дуже повільно. Багато що лишається поки що на словах. В Криму відкриваються українські класи, шкіл за 12 років лише чотири (з українською мовою викладання – прим. ред.). Громадські організації протестують, не згодні з таким становищем. Ось і думаємо – що далі робити, втомлені, на хвильку зупиняємося і йдемо далі.”

Працюють і регіональні кримські Товариства “Просвіта”. У Севастополі “Просвіта” опікується і відкриттям українських шкіл, і українськими художніми колективами, і українською церквою, і поодинокими україномовними книгами, які тут виходять друком. Шеф-редактор газети “Дзвін Севастополя”, капітан 2-го рангу Микола Гук пише, що в редакційному портфелі є декілька чудових книг, зокрема В.Забігая “Зустріч з Україною”, “Український Севастополь” та “Український Крим” місцевого історика Валентина Кравченка та ін., але хронічно бракує коштів на видання.

Голова Севастопольської “Просвіти” Володимир Проценко, щиро дякуючи ТУМ-Чикаго за підтримку, повідомляє у листі від 6.02.2004: “Найбільший тиск на українство відчуваємо ми, просвітяни міста Севастополя. У 400-тисячному місті проживає 80 тис. українців, з яких знають рідну мову тільки 26 тис. То ж працюємо з русифікованою частиною українства. Організуємо курси української мови,

вечори українських традиційних свят, концерти, літературні вечори, презентації книг і найбільше наше досягнення – робота дитячої творчої студії “Дзвіночок”, де вже займаються 12 обдарованих дітей. Але нас не задовольняє стан просвітницької діяльності.” І далі – про преференції місцевої влади, констатація: “...відчуваємо тиск на просвітництво. Навіть обіцяне приміщення нам надано лише частково, що не дає можливості помістити бібліотеку, видавництво та редакцію газети. Поки що працюємо і випускаємо газету “Дзвін Севастополя” і книги на своїх квартирах” Ось така наша влада”.

Але попри все це, за 1999-2004 рр. Севастопольська “Просвіта” підготувала і видала друком, за інформацією В.Проценка, 12 українських книг севастопольських авторів! Для тих умов, в яких працюють севастопольські просвітяни, – це дуже вагомий результат.

І ось, нарешті! У листі від 07.06.2004 голова Севастопольської “Просвіти” повідомив про виділення організації приміщення у центрі міста площею 140 кв.м. Тут розміщена бібліотека “Просвіти”, видавництво, дитяча творча студія, редакція газети, “Молода Просвіта”, курси українознавства.

Київські Товариства та Київська централія Всеукраїнського Товариства “Просвіта” ім. Тараса Шевченка

Працювати з центральним Правлінням Товариства української мови ім. Т.Г.Шевченка (згодом “Просвіта”) та окремими потужними Товариствами у Києві ТУМ-Чикаго розпочало ще у 1990-91 рр. Ось що пише у своєму листі перший заступник голови Товариства української мови ім. Т.Шевченка “Просвіта” Володимир Куєвда 12.07.1991 р.: “...складаємо щиру подяку всім членам Чиказького товариства і його симпатикам за постійну підтримку й допомогу у справі відродження України й утвердження рідної мови. Ті численні книги, ті знаки уваги та сприяння вже знайшли

плідний відголосок пробудження у багатьох серцях українців...”.

А ось лист голови ТУМ ім. Т.Шевченка Київського університету доцента Віталія Радчука не тільки докладно інформує про непересічну роботу цього провідного в Україні ТУМ, але й містить пропозицію і демонструє щире бажання “щось зробити” такого для українців за кордоном, щоб “дати відчутти живий подих України”. Достойне бажання! Яке, до речі, не так часто йде з материнської землі до українців світу, радше навпаки – від українців США, Канади, Європи і Австралії багато “Просвіт” та ін. громадських організацій в Україні чекають допомоги і одержують її. Сподіваємося, що оновлена багата Україна у недалекому майбутньому поопікується за всіх своїх синів і дочок, розсіяних по світах.

Ініціативи Товариства української мови, зокрема по зв'язках з діаспорою, у 1990-х роках були підтримані на найвищих рівнях. “Маю честь запросити Вас взяти участь у розгортанні діяльності Комітету науки і культури для зв'язків з українцями за кордоном при Академії наук України та підтримки створення Українського міжнародного центру науки і культури. Я впевнений, що Ваша підтримка намірів, висловлених у Зверненні, що додається, буде сприяти піднесенню духовної і матеріальної культури українського народу” – так пише у своєму листі від 09.08.1990 р. Президент Академії наук УРСР академік Борис Патон. Отже, ще тоді перші керівники української науки демонстрували готовність реально впроваджувати програму Товариства по відродженню української мови і культури.

Саме у цей час керівники ТУМ-Чикаго встановлюють тісні контакти і з іншими провідними українськими науковцями – директором Інституту літератури НАНУ п. Миколою Жулинським, президентом національного університету “Києво-Могилянська академія В'ячеславом Брюховецьким та інш., з Міністерством оборони України (зокрема з Голов-

ним управлінням виховної роботи), видавництвами “Веселка”, “Смолоскип” та інш. – плідні і обопільно корисні контакти з ними продовжуються до сьогодні.

Постійні, міцні і багаторічні контакти пов’язують ТУМ-Чикаго з керівництвом Всеукраїнського товариства ім. Т.Шевченка “Просвіта”. Особисті зустрічі з першим головою Товариства української мови в Україні п. Дм. Павличком і його наступником п. П. Мовчаном у Чикаго і Києві, багаторазові відвідини п. Вірою Боднарук та п. Богданом Боднаруком Правління Товариства у Києві, участь у його робочих засіданнях, тривала і змістовна переписка, співпраця двох Товариств. Павло Мовчан ще у своєму листі № 01·78 від 12.05.1992 щиро дякує за допомогу ТУМ-Чикаго книгами, які “передані на баланс Товариства, частину їх передано в українські школи Республіки”, повідомляє, що “Всеукраїнське товариство “Просвіта” ім. Тараса Шевченка в умовах незалежної держави, залишаючись прямим правонаступником Товариства української мови ім. Тараса Шевченка, продовжуючи і розвиваючи традиції “Громади” (1860 рр. – поч. ХХ ст.) та “Просвіти (1868-1939 рр.), розгортає роботу, спрямовану на відродження України, сприяє найширшим верствам населення України усвідомити себе не безликим “русскоязычним” населенням, а представниками древнього українського народу. На цій важкій але благородній ниві нам конче необхідна допомога. Тут ми бачимо резерв, насамперед у тому великому інтелектуальному потенціалі, який нагромадила українська діаспора”.

Цей сигнал (“месидж”) було почуто! І українська діаспора, зокрема ТУМ-Чикаго, інтелектуальну та матеріальну допомогу надавали всі 15 років і практично всім обласним Товариствам української мови, всім обласним “Просвітам” в Україні.

Ось витяги з листів відповідального секретаря “Просвіти” п. Миколи Нестерчука. “Нарешті маю комп’ютер! Таким чином я уже із технікою.” і тут же сподівання на

швидко “встановлення електронного зв’язку” (лист від 28.02.2004); “Листа Вашого із Фондами та вітанням осередків “Просвіти” з нагоди 13-ї річниці Незалежної України одержав... Обласні об’єднання “Просвіти” про виділення Вами їм фондів уже всі повідомлені. Всі Вас повідомлять і подякують за надану допомогу. Вони Вам повідомлять про те, куди і на що будуть використані кошти. Щодо коштів, виділених Централі, то вони будуть використані для підготовки та проведення Центральних заходів...” (2.11.2004).

Ось такі робочі “будні” і робочі контакти Товариства української мови Чикаго з Товариствами української мови та “Просвітою” в Україні.

Українські культурологічні Товариства за межами України

ТУМ-Чикаго – одна з громадських організацій Західної діаспори, яка системно наводить мости контактів до громадських об’єднань Східної діаспори. Саме з таких клітинок живих людських спілкувань сьогодні витворюється глобальний організм світового українства.

Перед нами – листи до ТУМ-Чикаго від українців з багатьох країн, що відродилися у 1991 році на пострадянському просторі. Їх рядки просякнуті любов’ю до України, бажанням підтримати вогник української культури навіть у тих далеких світах, куди занесла доля наших земляків.

Владивосток. Активіст місцевого осередку українства Василь Світальський ще у 1992 р. писав: “Ми Вам дуже вдячні за такий дорогий для нас дарунок – книжки та журнали... Ми зараз збираємо заяви від українського населення для відкриття української школи... Думаємо мати свою греко-католицьку церкву...”.

Татарстан. Тісні контакти має ТУМ-Чикаго з українським товариством “Вербиченька”, яке утворилося у м. Нижнекамську. Голова Товариства Євген Савенко повідомляє, що тамтешня українська громада має свою недільну школу,

хор, молодіжний гурток “Лелеки”, друкує українську сторінку у місцевій газеті, готує лекторій про видатних українців у місцевій бібліотеці. Дізнавшись про це, ТУМ-Чикаго допомогло потрібними матеріалами, надіслало комп’ютер (“Свобода”, 01.09.2000; “Америка”, 6.04.2002). З України допомагає нижнекамським українцям Львівське ТУМ “Промісвіта” та Полтавський музей.

Росія. Книги ТУМ-Чикаго потрапляли в українські громади ряду міст Росії і через Україну, зокрема, через Донецьке обласне Товариство української мови, яке протягом ряду років здійснювало програму “Українська книга – українцям Росії”. Цією програмою були охоплені Нижній Новгород, С.-Петербурґ, Мурманськ, Москва, Воронеж, Уфа, Сиктивкар, Челябінськ, Томськ, Якутськ, Владивосток, Іркутськ та інші міста. З Донеччини у ці міста було надіслано і завезено біля 5000 книг. У книжкові посилки включалися і окремі примірники української літератури Західної діаспори, які донеччани отримували з Чикаґо. Це справляло колосальний мобілізаційний та самоусвідомлювальний ефект, мало унікальне пізнавальне значення.

ТУМ Америки. У Західному світі, крім ТУМ-Чикаґо, є осередок Товариства української мови у Нью-Йорку. Очолює його професор Роман Воронка. ТУМ Чикаґо і ТУМ Нью-Йорка (ТУМ США) співпрацюють у ряді практичних питань, координують свої дії, спрямовуючи їх на головне – збереження і розвиток української мови як унікальної цінності культури народу і нації.

Листи – то слова і діла, що застигли на папері. Вони нас спонукають переглядати пройдений шлях, оцінювати його і робити висновки. Ставити собі і колегам запитання – що і як треба робити сьогодні для збереження і розвитку нашої культури. Планувати майбутнє.

Листи – це і наша сьогоднішня розмова з побратимом або колеґою про наболіле, про проблеми і здобутки, і наше

звернення до молодих поколінь, це – шматочок нашої історії. До ТУМ-Чикаго за п'ятнадцять років його існування надійшли тисячі листів – з України і світу. У них вдячність, у них потреба друкованого слова, в них подив діаспори. Ці листи – тисячі маленьких і великих, громадських і особистих історій Нового Українського Відродження...

ТОВАРИСТВО УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЧИКАГО СЬОГОДНІ

Позаду 15 років діяльності Чиказького Товариства Української Мови. Непростих років. Років пошуку ліпших форм і методів роботи, роки сподівань і певних розчарувань повільністю процесів національно-культурного відродження в Україні, роки усвідомлення значимості своєї місії, значимості зробленого. Що ж можна сказати колегам і собі, українському світу, однодумцям і опонентам сьогодні, після 15 років роботи?

ТУМ-Чикаго вдалося віднайти найбільш цінні (оптимальні) ідеї своєї діяльності у США і Україні і втілити їх у життя з користю як для діаспори, яка активно продовжила свою культурологічну роботу на ниві української культури, так і для України, яка отримала надзвичайно цінну частку надбань своєї національної культури – витворену за кордоном силами поколінь закордонного українства.

ТУМ-Чикаго стало мостом в Україну для людей і книг, мостом спілкування, способом і засобом народної дипломатії, а члени ТУМ-Чикаго – громадськими послами України у Сполучених Штатах Америки. Зокрема:

ТУМ-Чикаго стало “вікном в Америку” для багатьох українців – науковців, культурних, громадських і політичних діячів, яких Товариство приймало у США.

ТУМ-Чикаго стало “вікном в Україну” для американців, які завдяки багаторічній плідній культурологічній

діяльності почали пізнавати відновлену Державу Україну, її правдиву історію, нове обличчя, новий імідж.

ТУМ-Чикаго стало опорою для понад 100 видавничих проєктів в Україні, а програма видавничих міні-грантів Товариства останнім часом виросла і розвинулась.

ТУМ-Чикаго стало авторитетним представником української діаспори у США і Україні. Його керівники і представники співпрацюють з дипломатичними установами, видавництвами, Кабінетом Міністрів України, депутатами в Україні і сенаторами в США.

ТУМ-Чикаго визнане як одна із активних новочасних організацій західної української діаспори. В різні часи його провідні діячі нагороджені: Грамотою видавництва “ВЕСЕЛКА” за великий внесок у випуск книжок для дітей України (1994 р.), Грамотами та Дипломами Центрального Правління Всеукраїнського товариства “Просвіта” ім. Тараса Шевченка за активну роботу з питань національно-просвітницького і духовного відродження українського народу та зміцнення Української Держави (1996 р.), “Золотою Грамотою” Донецького обласного Товариства української мови ім. Т.Г.Шевченка за вагомий внесок у справу збереження і розвитку української культури і мови на Донбасі (1998 р.), Дипломами Івано-Франківського обласного Товариства української мови ім. Тараса Шевченка “Просвіта” (1996 р.), Подячним листом Рівненського обласного об’єднання “Просвіта” ім. Т.Шевченка за багаторічні щедрі дарунки для книгозбірні Рівненської “Просвіти”.

Сьогодні ТУМ-Чикаго – сильна і зорганізована українська громадська культурологічна організація США, свідома своєї ролі, своєї місії, свого призначення.

3 жовтня 2004 року на зборах ТУМ-Чикаго підтверджено правильність дій організації, обрано її нове керівництво: голова – Віра Лукаш-Боднарук, скарбник – Любомира

Калін, організаційний референт – Богдан Боднарук, члени управи: Олег Еліяшевський, Марія Боднарук, Василь Калін.

УРОКИ ПРОЙДЕНОГО І ТЕЗИ НА МАЙБУТНЄ

Отже, друже читачу, ми перегорнули сторінки історії 15-річної діяльності Товариства Української Мови Чикаго.

Саме виникнення у середовищі “старої діаспори” нових організацій – знакова подія, викликана масштабними соціально-економічними і глобальними політичними зрушеннями нашого часу. А діяльність нової громадської ініціативи, нової потуги, що виникла у США і діє заради України обов’язково містить у собі предмет як для роздумів, уроків, так і для висновків на майбутнє. Останні, як нам уявляється, мають мінімум два виміри, два масштаби – локальний і глобальний.

На локальному рівні ми маємо приклад громадської ініціативи, гідний наслідування, і тому про нього треба знати і вивчати, а вивчивши – наслідувати.

На глобальному рівні ми бачимо “у малому – велике” – шлях світового українства – наш спільний з діаспорою національно-демократичний, національно-культурний, державно-політичний шлях, який тільки об’єднання і співпраця можуть зробити більш усвідомленим, більш чітким і менш тернистим.

Що ж ми виносимо “локального” і “глобального” з історії ТУМ-Чикаго? Що побачив вдумливий читач, аналітик?

По-перше, на початках нового Відродження, у далеких уже 1991-1992 роках в Україні відбулося колосальне піднесення національно-демократичного руху, і як результат цього постала перша масова громадсько-політична організація Товариство української мови ім. Т.Шевченка, яка налічувала в період піднесення до 450 тис. членів і містила в собі зародки інших національно-демократичних громадських ініціатив – молодіжних, професійних, жіночих, спорто-

вих тощо. Водночас аналогічні організації почали з'являтися і в українській діаспорі – до них і належить ТУМ-Чикаго. У цей час плани Товариства української мови як у Центрі (Київ), так і здебільшого на місцях вирізнялися масштабністю, оптимізмом, сподіванням на швидкі зміни у суспільстві і здійсненність задуманого.

Саме в цей час практично розпочалося злиття двох гілок української культури – витвореної “на землях” – в Україні і так званої “діаспорової”. Це злиття відбувалося через контакти представників двох культурних гілок, пересилання книг, газет і журналів діаспори, повернення українських мистецьких і державницьких скарбів в Україну, введення в науковий обіг нових матеріалів і фактів. Останні дві обставини дали потужний культурницький сплеск, який продовжується і до сьогодні. При цьому артефакти культурного процесу української діаспори у Західному світі, зокрема **українська закордонна книга** були каталізатором процесу зацікавленості національною культурою, процесу свого самоусвідомлення як нації, народу, процесу подолання меншовартості. Тому з таким великим ентузіазмом сприймалися перші книжкові надсилання (українська закордонна книжка) від ТУМ-Чикаго, які для багатьох були відкриттям, одкровенням, про яке чули, але якого не бачили раніше – і людей це часто просто вражало. Ці надсилання певний час використовувалися і як підручники-посібники (до видання нових в Україні), і як джерельна база при наукових дослідженнях.

По-друге, кидається в очі контрастна картина діяльності Товариств української мови і “Просвіт” у різних областях. Якщо на перших порах практично всі мали позитивну динаміку розвою, то вже за декілька років ряд Товариств здійснили свої амбітні плани щодо власної поліграфічної бази, комп'ютеризації, елементу фаховості в роботі, залучення досвідчених менеджерів. Ті, хто не зумів цього зробити, залишилися далеко позаду. А щирі бажання, заклики,

гасла без належного організаторського хисту, намагання все виправдати протидією чи індиферентністю влади, загальним настроєм у суспільстві, його певним розчаруванням реформами під впливом жорсткої кризи середини 1990-х – мала втіха і мала рада в питаннях громадської роботи.

Ми бачимо приклади успіху ряду Товариств на Сході і Півдні і пригальмовування їх роботи на деяких Західних землях, відсутність елементарної E-mail-пошти у “Просвітах” Хмельницька, Чернівців, Тернополя і навіть в Централі “Просвіти” Києва аж до “Міленіуму”. І водночас – у Криму в цей час видавалися книги (іноді – вдома!), в Донецьку розбудовано потужний Український Культурологічний Центр і налагоджено книгодрукування і періодичні видання, в Одесі ще у в перші роки 1990-х масштаб акцій ТУМ “Лелека” просто вражає, у Києві ТУМ Національного університету став координуючим центром Асоціації ТУМ України. І все це, як правило – без будь-чийої суттєвої допомоги.

Отже – які ми маємо уроки з існуючої ситуації? Що є вирішальним у розбудові Товариств – кадри, кошти, роль Центральних всеукраїнських організацій, що є основним джерелом фандрейзингу – місцеві чи залучені грантові фонди? Якщо ми відповімо на ці питання, то зможемо у майбутньому оптимально побудувати свою роботу, опиратися на грамотні рішення, а не емоційні пориви, не “працювати українцями” (особливо на Сході і Півдні), а розумно, прагматично, далекоглядно, достойно, результативно вести розбудову національно-патріотичного громадського “третього сектора” в Україні. А це так треба з огляду на передвиборчі баталії 2004-го!

Третім вислідом, як показує епістолярій ТУМ-Чикаго, є зміна сфери діяльності ТУМ і “Просвіт” в Україні. Якщо спершу вона в основному охоплювала просте використання вже надісланої ТУМ-Чикаго та інш. літератури, то згодом, хоча й поволі, майже скрізь знаходяться активні люди, які створюють книги на місцевому актуальному матеріалі. І ці

книги потребують видання, потребують коштів, що в ряді випадків і задовольняли видавничі міні-гранти ТУМ-Чикаго, водночас каталізуючи процес книговидавання вже за власний кошт.

Четвертим спостереженням є психологічна і навіть чисто фізична втома – це типове явище 1990-х і пізніших років для багатьох активістів Товариства, демократичних партій і рухів на Півдні і Сході України. Дійсно, важко роками працювати конструктивно і творчо задля духовного і культурного відродження, а бачити цілком протилежні процеси, намагатися робити все можливе на своєму (громадському) рівні і не відчувати роками реальних дієвих кроків держави, бачити фактичну втрату свого українського інформаційного простору, спостерігати розвиток сепаратистських тенденцій, що вже стало “коником” ряду партій та політичних діячів і навіть людей бізнесу. По суті Український Схід і Український Південь – це своєрідний велетенський “полігон змагань” дуже слабкого тут українства і громадянського суспільства за своє утвердження. Це боротьба із застарілими стереотипами мас щодо мови, історії, світових і європейських процесів (скажімо, розширення ЄС, НАТО), боротьба із клановою психологією, тіньовою економікою, боротьба за нову людину, нового громадянина, нового українця. Якщо на Заході і в Центрі держави українці, образно кажучи, вже є, то на Сході актуальною залишається задача “творення українців”.

Дуже часто, якщо не завжди – це боротьба з нерівними можливостями сторін. Сумно читати такі оцінки матеріального стану “Просвіти”, скажімо, від п. Миколи Гука, шеф-редактора газети “Дзвін Севастополя”: “Спасибі за конкретну і дієву допомогу (300 дол. США), за розуміння наших проблем і задач. Це є значні кошти, які дають можливість працювати спокійно і впевнено, планувати перспективу. Хоча невелику, але планувати”. Запитайте у будь-якого головного редактора масової російськомовної газети в Україні, – які кошти дають йому можливість “*працювати спокійно і впевнено, планувати перспективу*”. Суми які назива-

ються – від багатьох десятків і сотень тисяч доларів. І якщо українській газеті вистачає для цього всього 300 у.о. – то це дуже кращою мовою говорить про її масштаби, запити і такі ж, на жаль, перспективи.

Ми повинні діяти малими конкретними справами, але мислити і планувати масштабно! Треба прагнути більшого!

П'ятий вислід – питання тактики і стратегії ТУМ і “Просвіт”. Згадаймо, що Товариство української мови, яке народилося у 1988-1989 рр. спершу у першому пункті свого Статуту мало одну задачу – *повсюдне практичне впровадження, практичне розширення сфери вживання української мови*, а “Просвіта”, в яку згодом трансформували переважну частину “Товариства української мови” відсунуло це завдання далі, поставивши на меті перш за все *просвітницьку роботу*.

Давайте відверто поставимо питання з точки зору сучасних потреб: “Що сьогодні нагально треба українському суспільству?” Альтернативи такі:

Перша. Просвітництво скопійоване з часів ХІХ ст. (Україна на той час, зрозуміло, не була незалежною і національно-демократична робота могла легально вестися тільки і тільки шляхом *просвіти*).

Друга. Активне впровадження української мови шляхом масових акцій, громадського контролю, “явочним порядком”, тиску на владу, реальної і багатогранної культурологічної роботи – все це з арсеналу засобів і методів ТУМ зразка 1991 р. – часів виборювання незалежності, так званої “оксамитової революції”.

Третя. Створення і розбудови новітніх організацій – фахових дослідно-видавничих фондів, які б виконували три функції: 1) Моніторинг стану української мови і культури в регіоні. 2) Аналіз даних моніторингу і генерація оптимальних шляхів, засобів, дій розвою культури, розширення сфери вживання української мови, виборювання де-факто (на Сході і Півдні) та стабілізація (на Заході) високого і почесного звання державної. 3) Творча і видавнича дія-

льність (книги, журнали, газети, фільми, CD та Інтернет-продукти), спрямована спершу на еліту (корекція її поведінки) та молодь (виховання і навчання), а потім – на широкий загал.

При цьому треба заснувати НОВІ газети та НОВІ журнали, які б КУПУВАЛИ маси. Тільки створивши конкурентоспроможний продукт (а для цього конче треба не тільки і не стільки гроші, а фахівці!) можна розраховувати на незворотність процесів відродження української мови, її масове поширення, відновлення (впровадження) її функціонування в першу чергу у містах. Треба врешті зробити місто україномовним! При мультикультурній поліваріантності домінантою повинна нарешті стати українська культура. Тільки не “усічена” й “урізана” до рівня фольку (фольклору), а “висока культура” з усіма її атрибутами (які – не лякайтеся цього – ще подекуди і подеколи треба й створити).

Зрозуміло, що попри фрагментарну (в різних регіонах, областях, в різний час) доцільність всіх трьох альтернатив (для кожної в Україні ще є свої ніші, свої більш доцільні регіони застосування) все ж найперспективнішою виглядає **третя альтернатива**. Вдумаймося і вчитаймося в неї! Можливо доки триватиме дискусія серед еліт треба засукати рукави та почати ВЖЕ СЬОГОДНІ її здійснювати?

Шостий вислід – щодо гнучкості наших дій і вміння концентрації зусиль на “проривному” напрямку. Приклад подає ТУМ-Чикаго, яке змінило акценти своєї діяльності від тільки засилання книг в Україну на початках своєї діяльності до активізації видавничих програм безпосередньо в Україні сьогодні. Нові часи – нова програма дій!

Сьомий вислід – цінність фахової роботи. Тільки і тільки фахова конкурентоспроможна газетна і журнальна продукція, тільки фаховий рівень книг, вистав, мистецьких творів тощо дадуть нам можливість “отримати місце під сонцем”, зайняти свою чарунку в цивілізаційній мозаїці. При цьому “аматорське море” не знищується, але й не підміняє

професіоналів. Воно є тим середовищем, в якому зароджуються “коштовні карбункули”, “перлини” нашої культури.

Що ж повинно плекати Товариство української мови? Відповідь одна – на місцях – “аматорське море”, вишукуючи в ньому “перлини”, які всією енергією організації проштовхувати до вершин. У центрі – головно опікуватися “перлинами” нашої культури, які творять як у середині країни, так і за її межами культурницьке обличчя народу, нації, держави.

Можна ще багато говорити про уроки досвіду Товариства української мови Чикаго, Товариств української мови в Україні, “Просвіт” та інших громадських організацій. Це і важливість кадрового питання, і толерантна підтримка менш сильного колеги (тут ми повинні багато чому навчитися в інших спільнот), і дієва вагома підтримка саме тих, хто знає як, вміє, може розвинути успіх (підтримка вже успішних!), і вміння диверсифікувати свої дії в залежності від ситуації – сьогодні, скажімо, треба всім прийняти і виконати програму “Порядок денний – Південно-Східна Україна”, де місцевим порівняно слабким культурологічним осередкам не вирівняти ситуацію самотійно, не під силу самим інтегрувати цей промисловий регіон у велику Україну. Саме так, до речі, діє ТУМ-Чикаго, зосереджуючи свої книжкові надсилання саме на Південному-Сході України. Ще одне – залучення до роботи молоді, широка робота в пресі. Це – теж “почерк” наших чикагців.

Багато що можна і треба почерпнути з досвіду такої молоді, і такої потрібної сьогодні організації – Товариства Української Мови Чикаго. Ми раді, що змогли, дорогий читачу, познайомити тебе з працею достойних і мудрих людей, справжніх патріотів своєї першої батьківщини-України, справжніх і безкорисних друзів з Чикаго.

Вони будують “мости в Україну”. Вони разом з нами витворюють її майбутнє.

ЗМІСТ

Вступ.....	
Українство Чикаго.....	
Товариство української мови Чикаго – веління часу.....	
Імпрези ТУМ-Чикаго.....	
Фонди – “матеріальна основа нашої роботи”.....	
Акція “українські книги – Україні”.....	
Видавати нові книжки, журнали і газети в Україні!.....	
Акція: “Діти Чорнобиля”.....	
Подорожі в Україну.....	
Праця ТУМ-Чикаго в пресі США.....	
Праця ТУМ-Чикаго в пресі України.....	
Мости в Україну (або зв’язок ТУМ-Чикаго з “Просвітою” і Товариством української мови в Україні).....	
Товариство української мови Чикаго сьогодні.....	
Уроки пройденого і тези на майбутнє.....	
Додатки (іменний покажчик).....	

ІМЕННИЙ ПОКАЖЧИК

А

Авраменко Василь
Андраш Іван
Антонич Богдан Ігор

Б

Багряний Іван
Баран В.
Бардин М.
Барка В.
Бах Йоган Себастьян
Башун Олена
Білецький Володимир
Білий Дементій
Білінська Наталка
Білогруд Ігор
Білоус Ліда
Боднарук Богдан
Боднарук Борис
Боднарук Віра
Боднарук Іван
Боднарук Марія
Бойко Володимир
Бойченко В.
Болівар Симон
Братан Микола
Брюховецький В'ячеслав

В

Варченко Г.
Василяшко В.
Вашингтон Джордж
Вдовиченко Анатолій

Віктюк Юрій
Винниченко Ігор
Воробкевич Сидор
Воронка Роман

Г
Ганкевич Дарка
Гапон О.
Гарасовська Оріся
Генріх II
Гладун Любомир
Гладунова Євгенія
Гнатишин Ромагн
Головин Богдан
Горайська Ірина
Горська Алла
Гоян Я.
Гриневецький Стефан
Гринько Наталія
Гродзинський Дм.
Гром'як Р.
Грушецька Галина
Грушецький Дмитро
Губар Олександр
Гук Микола

Г
Гаст Стефа
Геральд Суворий

Д
Демус Володимир
Демус Пилип
Дерій В.
Дзюба Євген

Дзюба Іван
Дражньовський Роман
Дудич В. (сенатор)
Дяченко-Кочман Олександра
Дячкова Зоя

Е
Еліяшевський Олег

Є
Єгельська Т.

Ж
Жирнова Л.О.
Жулинський Микола
Журавський Анатолій

З
Забігай В.
Забужко Оксана
Завадович Роман
Завгородній Микола
Заремба Володимир
Зарічна Катруся
Здоровий Анатолій
Зеленська Віра
Зелик (Арлінгтон)
Зінкевич Осип
Зубко Людмила

І
Іваничук Роман
Іванко А.
Івченко Віка

К

Калін Люба (Любомира)

Калін Василь

Капустіна Ю.

Керекеш Ю.

Китастиий Григорій

Кияк Тарас

Киященко Ганна

Кіндратенко Анатолій

Клименко Л.П.

Клочек Гр.

Кобилецька Анна

Кобилецький Роман

Коваленко Г.

Коваль І.

Коверко Олег

Ковтунець Володимир

Коломиєць Юрій

Кондратюк Надія

Коновал Олексій

Косяченко Віктор

Котляревський Іван

Коцовський Йосиф

Кочман Олександра

Кравченко Валентин

Кравчук Леонід

Крушельницька Лариса

Куєвда Володимир

Кулик Олександр

Кульчицький Микола

Кучма Леонід

Куропась Мирон

Л

Лесик Віра

Лесик Микола
Лисенко М.
Лубківський Роман
Лукаш-Боднарук Віра
(вона ж Боднарук Віра)
Лучечка Іван

М

Мазепа Іван
Маліш Петро
Малюк Слава
Малюта Олександр
Малько Олександр
Маркусь Василь
Маслій Юрій
Мах Петро
Махно Василь
Мацюк Ія
Мацюк Люба
Мацько Віталій
Мельник Ігор
Мельничук Богдан
Мешко Оксана
Міминович Мирослав
Мірошниченко тетяна
морозов (генерал)
Мовчан Павло
Мокренко Анатолій
Мокрицький Юрій
Мох Іван
Мудра Олександра
Мурська Оксана
Мурська Христина

Н

Нарійчук Ф.
Нестерчук Микола
Носенко Анатолій

О

Ожга Андріян
Олексюк Олег
Олена Пчілка (Палатайн)
Олещенко О.
Оліфіренко Вадим
Олійник микола
Ольжич Олег
Оттаман Іван

П

Павликевич Арета
Павличко Дмитро
Павлушкова М.
Пазуняк Наталя
Пасічник Ігор
Пастух Богдан
Патон Борис
Петрова Алла
Пітко Ярослав
Плав'юк Микола
Полин Петро
Польченко Олександр
Потупейко М.
Почтовнюк Наталка
Проценко Володимир
Проців Слава

Р

Радзикович Ірина
Радзикович Мирон

Радчук Віталій
Різа Лука
Різниченко О.
Роговська Віра
Роговський Богдан
Трунов О.М.
Рубчак Богдан
Рубчак Мар'яна
Рудавський Іван
Руденко Микола
Русова Софія

С

Савенко Євген
Сагайдачний (гетьман)
Салліван Л.Г.
Світальський Василь
Семистяга Володимир
Семчишин Мирослав
Сендак Михайло
Симонович
Сіменович Володимир
Сімон Пауль
Сімченко Галина
Скальська Уляна
Скибицький Михайло
Скрипник Т.
Сліпець Василь
Смирнов Валерій
Сосенко Галя
Сосенко Роман
Сосюра Володимир
Софінська Галина
Степанишин Борис
Степовика Дм.

Стефаник Василь
Стеценко Кирил
Стінсон Юджін
Столярчук Григорій
Струтинська Емілія
Струтинський Микола
Струцюк Йосип

Т
Тарнавський Юрій
Ткаченко Микола
Ткачук Богдан
Трощук Віра
Турчин Іван

У
Усенко В.

Ф
Федорів Мирослав
Фещенко Олена
Філарет
Філонов Леонід
Франко Іван

Х
Харкевич Мирослав
Хойнацька Надія Людмила

Ц
Чайка Дніпрова
Чепурний Василь
Чобітько Леонід
Чугуєвець Валентина
Чучка Павло

Ш

Швайка Олексій
Шевельов Юрій
Шевченко Тарас (м.Запоріжжя)
Шептицький Андрей
Штогрин Дмитро
Шулепа Степан
Шульга Ілля
Шуть Василь

Ю

Ющенко Віктор
Ющук І.

Я

Яворницький Дмитро
Янович Стефан
Яремчук Іван
Ярмолюк Люба
Ярослав Мудрий
Яцків Христя